

Humanitarian Law Center
Fondi për të Drejtën Humanitare
67 Rrustem Statovci Str, 11/2, Prishtina, Kosovo
Tel/fax: + 381 38 243488 / 490
E-mail: office@hlc-kosovo.org
Home Page: <http://www.hlc.org.yu>

Etničke manjine na Kosovu u 2005.

Fond za Humanitarno Pravo (FHP)
Nataša Kandić, Izvršni direktor
Adresa: 67 Makenzijeva, 11110 Beograd, Srbija i Crna Gora
Tel.: +381 11 3444 313
Fax: +381 11 3444 314
E-mail: natasakandic@hlc.org.yu Web:
Web: <http://www.hlc.org.yu>

Fondi për të Drejtën Humanitare
Fahredin Shehu, Koordinator Projekta za Kosovo
Adresa: 67 Rrustem Statovci STR, 11/2, Priština, Kosovo
Tel/fax: + 381 38 243488 / 490
E-mail: office@hlc-kosovo.org
<http://www.hlc.org.yu>

Sadržaj:

Uvod

1. Sloboda kretanja

1.1	Opština Orahovac
1.2	Opština Prizren
1.3	Opština Novo Brdo
1.4	Opština Klina
1.5	Opština Peć

2. Povratak raseljenih

2.1.	Opština Lipljan
2.2.	Opština Klina
2.3.	Opština Peć
2.3.1.	Selo Belo Polje
2.3.2	Selo Siga i Brestovik
2.4.	Opština Vučitrn
2.5.	Opština Orahovac
2.5.1.	Selo Zočište
2.6.	Opština Obilić
2.6.1.	Kamp Plemetina
2.7.	Opština Mitrovica
2.7.1.	Romska mahala
2.8.	Opština Prizren
2.8.1.	Selo Donja Srbica

3. Jednak pristup institucijama, javnim uslugama, vaspitanju, zapošljavanju i upotrebi maternjeg jezika

3.1.	Opština Lipljan
3.1.1.	Selo Rubovce – Lipljan
3.2.	Opština Gnjilane
3.2.1.	Selo Poneš
3.3.	Opština Orahovac
3.3.1.	Selo Zočište

4. Etničko-rasno motivisano nasilje/incidenti

4.1	Ubistvo advokata Ibiša Čakala iz Prizrena
4.2	Napad na četvoricu srpskih mladića na putu Uroševac – Štrpce

- 4.3 -----Napad na policijsku patrolu
- 4.4 -----Napad na pukovnika KPS-a Dejana Jankovića
- 4.5 -----Napad na bračni par Srba u selu Čerkoljez, opština Istok
- 4.6 -----Ubistvo Smajila Sukurice, Bošnjaka iz sela Dobruše, opština Istok
- 4.7 -----Dva napada na aškalijske dečake u Uroševcu
- 4.8 -----Pucjava na aškalijsku kuću u selu Alas, opština Lipljan
- 4.9 ----Dva napada eksplozivnim napravama na albanske kuće u severnom delu Mitrovice
- 4.10 -----Minirana srpska kuća u selu Klokot, opština Vitina
- 4.11 -----Bačene bombe na kuću srpskog povratnika u Klini
- 4.12 -----Pucjava na Srbina u selu Sušice, kod Gračanice

5. Suđenja za martovske događaje na Kosovu

- 5.1-----Suđenje u predmetu „Sadri Šabani i drugi“
- 5.2 -----Suđenje u predmetu „Dževdet Sulejmani“
- 5.3 -----Suđenje u predmetu „Mehmet Morina“
- 5.4 -----Suđenje u predmetu „Jeton Zogaj i drugi“

Rezime

Uvod

Fond za humanitarno pravo na osnovu istraživanja na terenu, praćenja medija, suđenja za martovske nemire na Kosovu i drugih informacija smatra da, uprkos nastojanjima vlasti, stanje manjinskih etničkih zajednica na Kosovu ne doseže osnovne standarde ljudskih prava. Pojedine opštine, kao Klina/ Klinë na primer, su dobar uzor u pogledu povratka raseljenih i njihove integracije u kosovsko društvo.

Ovaj izveštaj se zasniva na preko 60 intervju sa pripadnicima manjinskih etničkih zajednica u vezi sa sledećim pitanjima: sloboda kretanja, povratak raseljenih, jednak pristup institucijama, pristup javnim uslugama, obrazovanju, vaspitanju i zapošljavanju, upotreba maternjeg jezika i obnova kuća, kao i na intervjuima sa žrtvama etnički motivisanih incidenata i dostupnim podacima o kažnjavanju pojedinaca za etničko nasilje 17. marta 2004. godine.

Prema dokumentaciji Fonda za humanitarno pravo, najviše povreda prava bilo je prema Srbima, zatim prema Romima, a manje prema Bošnjacima, Aškalijama, Egipćanima i Turcima.

U pojedinim sredinama Srbi su izloženi raznim oblicima nasilja manjeg intenziteta, ali i pritiscima iz Beograda koji na Kosovu vidi samo ekstremne elemente koji ne odražavaju pravo stanje. To ometa da se veći broj Srba integriše u kosovsku realnost i pojačava strah od kretanja bez pratnje i ujedno doprinosi stvaranju nesigurnog ambijenta. Poseban problem predstavlja nepoštovanje imovinskih prava. Još uvek je velik broj uzurpiranih kuća, stanova, poslovnog prostora i poljoprivrednog zemljišta čiji su vlasnici pripadnici manjinskih zajednica, što realno predstavlja veliku prepreku za povratka raseljenih lica. Podaci FHP-a, dobijeni u razgovoru sa Srbima koji nisu napuštali Kosovo, pokazuju da se njima manje pažnje posvećuje nego povratnicima.

U mnogim sredinama gde su bili uništeni stanovi i kuće, obnova i izgradnja novih kuća su urađene nepotpuno i sa nedostacima. Često se događa da novi objekti imaju manju površinu od pređašnjih, nisu malterisani, nije napravljena kanalizacija, vodovodna i električna mreža i nedostaju drugi objekti infrastrukture, tako da u tim sredinama nema povratnika iako su im kuće obnovljene. Tako je, na primer, u selima Babljak/Bablak, Magura Magurë i Podgorce/Pogorc.

U kampu u Plemetini/Plemetinë gde je ostalo oko 36 romskih i aškalijskih porodica i nekoliko izbeglica iz Hrvatske kojima je tu obezbeđen nužni smeštaj, ljudi žive u vrlo teškim uslovima i veoma malo se čini da im se uslovi za život poboljšaju.

Kada je reč o tome kako ostvariti veći broj povrataka, raseljena lica koji dolaze na Kosovo u kratke posete, a i oni koji su se već vratili ističu da je neophodna efikasnija implementacija standarda koji se po njihovom mišljenju ne ispunjavaju u potpunosti. Pored toga, velike nade polažu u proces decentralizacije, koji bi njima omogućio veću sigurnost, više prava i nadležnosti. Oni naglašavaju da je i dalje neophodno prisustvo međunarodnih snaga na Kosovu. Međutim, Srbi za razliku od Bošnjaka, Goranaca,

Roma, Aškalija, Egipćana i Turaka, i dalje su van kosovskih političkih institucija i imaju svoje paralelne institucije u oblasti obrazovanja i zdravstva.

Ekonomska situacija na Kosovu je teška, što objektivno najviše pogađa većinsko albansko stanovništvo. Stepenn nezaposlenosti je veoma visok. Broj siromašnih ljudi je velik. Nema novih radnih mesta. Prisutan je organizovani kriminal i korupcija. Proces privatizacije stvara u zapošljavanju mogućnosti diskriminacije na etničkoj osnovi. Sve to dodatno otežava položaj pripadnika manjinskih zajednica.

Fond za humanitarno pravo pored toga što istražuje slučajeve konkretne slučajeve povreda prava manjina, o stanju prava manjinskih etničkih zajednica i drugim načinima, kao što su posete opštinskim kancelarijama za zajednice, zatim, učestvuje na sastancima radnih grupa za povratak, razgovara sa predstavnicima lokalnih organa vlasti, sa predsednicima opštinskih komisija za procenu štete i rekonstrukciju objekata oštećenih tokom nemira 17. i 18. marta 2004, i sa predstavnicima međunarodnih humanitarnih organizacija koji rade na implementaciji projekata za povratak raseljenih lica, a posebno sa povratnicima iz redova svih manjinskih zajednica.

Istraživanje u vezi sa obnovom ili izgradnjom novih kuća, FHP je proveo istraživanje na kojem se zasniva izveštaj, FHP je sproveo u sledećim mestima i opštinama: Klina/Klinë (grad), Gnjilane/Gjilan (grad) i selo Poneš/ Ponesh, Novo Brdo/ Novobërd (opština), selo Klobukare/ Klobukar, Viti/Vitina (opština) i selo Šitinje/Zhiti, Kosovo Polje/Fushë Kosovë (opština), Obilić/Obiliq (opština), Peć/Pejë (opština) i sela Siga/ Sigë i Belo Polje/Belopojë, Priština/ Prishtinë (opština), i selo Čaglavica/ Qagllavicë, Đakovica Gjakovë (grad), Vučitrn/ Vushtrri (grad), Uroševac/ Ferizaj– grad, Prizren/Prizren (grad).

Radi prikupljanja podataka o povredama manjinskih prava, istraživanje je sprovedeno u sledećim mestima: Prizrenu/ Prizren, Dragašu/ Dragash, Vraništu/ Vranishtë, Uroševcu/ Ferizaj, Babljaku/ Bablak, Štimlju/ Shtime, Lipljanu/ Lipjan, Kosovskoj Mitrovici/ Mitrovicë, Vitini/ Viti, Maloj i Velikoj Kruši/ Krushë e Madhe e krushë e Vogël, Celini/ Celinë, Beloj Crkvi/ Bellacërkë, Pustom Selu/ Pastasel, Prištini/ Prishtinë, Račku/ reçak, Maguri/ Magurë, Danjanu/ Dejë, Orahovcu/ Rahovec, Velikoj Hoçi/ Hoçë e Madhe, Zočištu/ Zoqosht, Doganovcima/ Doganaj, Starom Gradskom/ Grackë, Landovici/ Landovicë, Podgorcu/ Pogorç, Letnici/ Letnicë, Šašaru/ Shasharë, Vrnakovolu/ Vranakolë, Vrnezu/ Vrenez, Klokotu/ Kllokot, Gnjilanu/ Gjilan, Sredskoj/ Sreckë, Ponešu/ Ponesh, Žitinju/ Zhiti, Planjanu/ Planjanë, Smiri/ Smirë, Vrbovcu/ Vërboc, Đelekaru/ Gjylekar, Lupištu/ Lupisht, naselju 2. juli u Prizrenu/ Prizren, Štrpcu/ Shtërpç, Globočici/ Glloboçicë, Novom Brdu/ Novobërd, Bostanu/ Bostan, Balancu/ Balanc, Trničevcu/ Tërničevc, kampu Plemetina/ Plemetinë, Janjevu/ Janjevë, Donjoj Srbici/ Sërbicë e Ulët, Robovcu/ Rubovc, manastiru Dečani/ Deçan i drugim mestima.

1. Sloboda kretanja

U opštinama u kojima je FHP pratio uživanje prava na slobodu kretanja postoje kancelarije za povratak i manjine, koje se bave problemima manjinskih zajednica koji se tiču uslova za povratak, lične bezbednosti i vraćanja uzurpirane imovine.

1.1. OPŠTINA ORAHOVAC/RAHOVEC

U ovoj opštini kancelarija za povratak i manjine formirana je 1. aprila 2005. godine i smeštena je u selu Velika Hoča/Hočë e Madhe. Kancelariji se obraćaju pripadnici manjina koji žive na području opštine. Najčešće se obraćaju u vezi sa izgradnjom i obnovom kuća, oslobađanjem uzurpirane imovine, rešavanjem imovinskih prava, dobijanjem ličnih dokumenata, penzija, socijalne pomoći i dr.

Preko 50 raseljenih srpskih porodica izrazilo je želju da se vrati u svoje selo Zočište/Zoqisht. O povratku su razgovarali sa albanskim komšijama koji nisu imali rezerve prema njihovoj želji i pravu da se vrata. Imajući to u vidu Ministarstvo za povratak i manjine Vlade Kosova izradilo je projekat o izgradnji 44 kuće za Srbe povratnike i 3 za Albance, zatim ambulante i kompletne infrastrukture. Za tu namenu Vlada Kosova je obezbedila 1.800.000 evra. Od te sume UNDP je odobrio 400.000 evra za izgradnju dve srpske kuće u Orahovcu/Rahovec, za povratnike Predraga Matića i Sergeja Stolića. Budući da ima još Srba zainteresovanih za povratak, planirano je da se u drugoj fazi izgradi još 10 kuća.

Što se tiče slobode kretanja, većina Srba još uvek se ne usuđuje da ode u donji deo grada, mada svakim danom ima sve više njih koji odlaze u grad.

FHP je registrovao da u opštini Orahovac/Rahovec nije bilo etničkih incidenata i da su neki Srbi počeli da posećuju donji deo grada, u kojem žive Albanci, a iz tog dela grada neki Albanci slobodno idu u srpski deo Orahovca/Rahovec. Evo šta za FHP izjavljuje koordinator kancelarije za povratak i manjine u Orahovcu/Rahovec Tatjana Kolašinac:

„Ljudi su počeli slobodnije da se kreću i nije bilo nekih incidenata na etničkoj osnovi. Pojedini Srbi idu u donji deo Orahovca/Rahovec, a Albanci dolaze u gornji deo gde su nastanjeni Srbi. Ja često idem iz gornjeg u donji deo Orahovca/Rahovec. Putem, sretnem se sa Albancima i oni me pozdravljaju na srpskom, 'dobro jutro', 'zdravo', a ja im uzvraćam na albanskom 'mirëmëngjes', 'tungatjeta'. Sa nekima stanem i porazgovaram i nema nikakvih problema. Mislim da je takvo ponašanje dobro, jer ohrabruje raseljene Srbe i ostale da se vrata svojim kućama.“

1.2. OPŠTINA PRIZREN/PRIZREN

U kasarni KFOR-a u Prizrenu/Prizren, gde su se Srbi sklonili nakon 17. marta 2004. godine, još uvek boravi desetak Srba. Laposava Pitović, Nadežda Krupniković i Draginja Petrović čekaju da im se obnove kuće u naselju „Podkaljaja“ (Nënkalaja), koje su uništene i spaljene za vreme nasilja 17. marta 2004 godine. U kasarni KFOR-a boravi i porodica Nedeljković, Mladen, Divna i njihova ćerka Vera, koja radi u kancelariji za zajednice u Prizrenu. Njihova kuća u Prizrenu/Prizren je obnovljena, ali se oni još nisu vratili. Nataliji Krstić je takođe obnovljena kuća, ali se ona još uvek ne oseća sigurno da se vrati. U kasarni KFOR-a su stariji ljudi, socijalno nezbrinuti, koji su pre 17. marta 2004. godine stanovali u Bogosloviji „Ćirilo i Metodije“ u Prizrenu/Prizren.

Prema navodima Srba sa kojima su istraživači FHP-a razgovarali u kasarni KFOR-a, njima je sve teže i teže. Vojnici nemačkog kontigenta KFOR-a zaveli su strogi režim. Više im ne dozvoljavaju da koriste telefon. Ukinuli su im zdravstvenu pomoć, tako da u slučaju potrebe Srbi moraju da idu u Štrpce/Shtërpce, koji je udaljen oko 40 km od Prizrena/Prizren. Ako žele da odu u grad da obiđu svoje kuće ili nekim drugim poslom, Srbi moraju da potpišu da izlaze na svoj rizik. Od januara 2005. godine, pravoslavni popovi ne mogu da uđu u kasarnu. Uoči praznika Velike gospojine (agvust), službu je vršio katolički sveštenik u uniformi KFOR-a, u kapeli gde drži misu za vojnike vernike. Treba dodati da su pripadnici KFOR-a odveli Srbe 28. avgusta na slavsku svečanost u manastir Visoki Dečani/Deçan.

Da se Srbi osećaju bezbednije u Prizrenu/Prizren govori podatak koji je FHP registrovao u poslednjih 4-5 meseci, da gotovo svakodnevno izlaze iz kasarne i slobodno se kreću po gradu. Ponekad i taksijem, idu do svojih kuća da pogledaju kako idu završni radovi, razgovaraju sa izvođačima poslova. Sreću se sa poznanicima Albancima, Turcima i Muslimanima i razgovaraju bez straha, a sa ponekim popiju i piće. Slobodno idu u prodavnice i u javne ustanove u kojima obavljaju lične poslove.

1.3. OPŠTINA NOVO BRDO/NOVOBĚRD

Novo Brdo/Novobërd je mala opština u istočnom delu Kosova, gde su njeni građani Srbi, Albanci i Romi tradicionalno imali vrlo dobre međusobne odnose. Većinsko stanovništvo opštine čine Srbi. Statistički podaci UNHCR-a govore da je pre oružanog konflikta na Kosovu 1999. u strukturi stanovništva ove opštine bilo 2.680 Srba, 2.158 Albanaca i 86 Roma.

Bez obzira na to što, nakon dolaska međunarodnih snaga na Kosovo, ovde nije bilo nasilja kao u drugim kosovskim sredinama, ipak je broj srpskog stanovništva smanjen na 1.117. U međuvremenu, ovaj broj je nešto povećan putem spontanog i organizovanog povratka raseljenih Srba. Opština Novo Brdo/Novobërd je prva kosovska opština koja je sačinila strategiju povratka za raseljena lica.

Svi građani opštine Novo Brdo/Novobërd, bez obzira na to da li su Srbi, Albanci ili Romi, mogu se slobodno kretati, obrađivati svoja imanja. Ova prava nikome nisu povređena. Nikome nije uzurpirana imovina, sem nekoliko stanova u društvenoj imovini u naselju „Kolonije e Re“ (Nova Kolonija), gde su Albanci uzurpirali srpske stanove. Ti Albanci su spremni da ih oslobode odmah, međutim, Srbi se ne vraćaju, postavljaju nekoliko uslova, između ostalog i zapošljavanje. U ovoj opštini nema nijednog industrijskog objekta niti nekog velikog preduzeća gde bi mogli da se zaposle.

Od marta meseca 2004. godine nije bilo ni najmanjeg incidenta na etničkoj osnovi.

1.4. OPŠTINA KLINA/KLINA

Kao što je poznato, u opštini Klina/Klinë u drugoj polovini 1999. godine nije ostao nijedan pripadnik srpske zajednice. Morale su da prođu tri godine do početka procesa povratka. Prvo, lokalni Srbi su se vratili u dva sela, Biće/Binqë i Grapce/Grapc. Međutim, skoro dve godine nakon povratka oni nisu mogli da se kreću slobodno. Italijanski KFOR je bio stalno prisutan, pa čak i Albanci koji su hteli da posete povratnike morali su da prolaze kroz strogu kontrolu. Povratnici se nisu usudili da odlaze van ova dva sela bez pratnje. Situacija se promenila tek nakon što se nekoliko srpskih porodica vratilo u grad Klina.

Početak marta 2005. godine prve srpske porodice su se vratile u gradu Klina/Klinë. Za razliku od okolnosti u selu Bića/Binqë i Grapce/Grapc, ove porodice nisu imale stalnu pratnju KFOR-a. Oni su se vratili u svoje kuće ili stanove, nisu bili smešteni u izdvojeno naselje, nego žive među Albancima. Počeli su da se kreću kroz grad bez pratnje. Ističu da su zadovoljni slobodom kretanja. Evo šta za FHP kaže povratnik Miloš Vasić:

„Što se tiče slobode kretanja, to nije problem. Idem svuda, pričam albanski i srpski, niko me popreko ne gleda. Sreo sam neke moje komšije sa kojima pričam normalno. Inače, policija, a ponekad i KFOR, dolazi da nas obiđe. Ja im kažem da nemaju potrebe za tako nešto, jer mi nemamo nikakvih problema.“

Na sličan način za FHP govori i povratnik Milorad Pavlović:

„Odnosi sa komšijama Albancima nisu ni dobri ni loši. Sa komšijama iz zgrade nemamo kontakata. Međutim, izgleda da oni vode računa da nas ni u čemu ne ometaju. Baš obraćam pažnju, uvek su tihi u hodniku, čak nisam čuo da pričaju glasno. Ipak, još uvek nismo ostvarili kontakte. Inače, mi skroz slobodno izlazimo, idemo u grad, možemo da kupujemo u svakoj radnji. Nijednom nismo imali problema. Često odlazim u opštinu, tamo me usluže kako treba. Čak sam jednom išao u Opštinski sud, da uzmem neki dokument. Ja inače govorim albanski dosta dobro. Pitao sam na albanskom službenika za taj dokument. On mi je odgovorio najljubaznije: „Uluni vetem pak, do ta rregullojmë“ (Sedite samo malo, sada ćemo to rešiti). Vrlo brzo su mi završili posao i ja sam otišao kući. Hvala bogu, do sada nismo imali potrebu da idemo u dom zdravlja, ali ja mislim da ne bih imao nikakvih problema. Zapravo, Lepa Mazić je pre neki dan otišla tamo na

pregled. Meni je rekla da je bila vrlo dobro primljena, pregledana i ispraćena. Bez obzira na to što me većina ljudi koji su živeli u Klini/Klinë dobro znaju, ipak retko ko me pozdravlja. Doduše, imam neke kontakte sa Albancima, ali to je obično dosta diskretno.“

Tokom 2005. godine u Klinu/Klinë se vratilo preko 20 srpskih porodica. To je uticalo da sloboda kretanja bude bolja i za povratnike u okolnim selima Bića/Binqë, Grabac/Grapc i Vidanje/ Vidajë. Kao zaključak možemo da kažemo da je sloboda kretanja za Srbe u Klini/Klinë mnogo bolja nego što je to bio slučaj prethodnih godina. Međutim, i dalje mora da se radi na promociji slobode kretanja i drugih prava, a to se naročito odnosi na lokalne institucije.

1.5. OPŠTINA PEĆ/PEJË

Okolnosti u vezi sa slobodom kretanja u pečkoj opštini i dalje su nepromenjene. Jedino selo gde su lokalni Srbi ostali, nisu napustili svoje domove, jeste selo Goraždevac/Gorazhdevc. Ipak, Goraždevac/Gorazhdevc funkcioniše kao enklava. Na teritoriji sela Srbi se kreću slobodno, međutim, retko koji stanovnik sela se usuđuje da bez pratnje ide u Peć. Promene situacije u pogledu slobode kretanja skoro su neprimetne.

Ista je situacija i sa povratnicima u tri sela pečke opštine. U selo Belo Polje/Bellopojë 24 srpske porodice su se vratile još septembra 2003. godine. Oni i dan-danas žive na samo 2 kilometra od centra Peći/Pejë i nikako ne mogu slobodno da odlaze u taj grad. Naravno, na to su uticali i martovski događaji 2004. godine. Dana 18. marta 2004. godine napadnuto je i selo Belo Polje/Bellopojë, i tom prilikom su spaljene novoizgrađene kuće za povratnike.

Situacija je nešto bolja u selima Brestovik/Brestovik i Siga/Sigë, gde je proces povratka počeo u septembru 2004. godine. U ova dva sela, za razliku od Belog Polja/Bellopojë, ne postoji punkt KFOR-a ili policije. Doduše, patrole su česte, ali ne postoji kontrolni punkt. Povratnici se osećaju sigurno, ali i dalje izbegavaju da odlaze bez pratnje do Peći/Pejë. Ima izuzetaka, ali kod povratnika ipak postoji strah. Za FHP Dejan Jašović izjavljuje sledeće:

„Još nismo ostvarili neke bliske kontakte sa komšijama Albancima, a to bi trebalo da učinimo. Kada se vidimo u daljini, obavezno podižemo ruke u znak pozdrava, i oni i mi. Siguran sam da sa komšijama nećemo imati problema, jer ni oni sa nama nikada nisu imali problema. Inače, mi možemo da se krećemo kroz teritoriju sela, idemo do sela Brestovik bez problema. Ja lično krećem se i dalje. Kada idem kod porodice u Crnoj Gori, idem peške do raskrsnice kod Vitimirice. Tamo čekam autobus, obično onaj koji ide iz Prizrena, zaustavim ga i najnormalnije ulazim u njega i idem za Crnu Goru. Tu liniju koristim i u povratku. Nije se desilo da me neko popreko pogleda. Ipak, još se nismo usudili da idemo za Peć bez pratnje.“

Možemo da zaključimo da u pogledu slobode kretanja za pripadnike srpske zajednice u pečkoj opštini skoro nema pozitivnih pomaka. Ni u jednom drugom regionu situacija nije takva. Svuda ima pomaka na tom planu, osim u toj opštini.

2. Povratak raseljenih

Tokom 2005. godine predstavnici Fonda za humanitarno pravo posetili su 21 naselje širom Kosova, na područjima gde se odvija proces povratka. Došli smo do zaključka da je taj proces tokom 2005. godine, u odnosu na prethodne, mnogo uspešniji. Na to je svakako uticalo i osnivanje Ministarstva za zajednice i povratak pri kosovskoj vladi.

Istraživači Fonda za humanitarno pravo pratili su povratak manjinskih grupa u područjima obuhvaćenim etničkim nemirima tokom martovskih događaja 2004. godine i sprovedli su istraživanje o povratku na području Kline/Klinë. Povratak srpske manjine u Klinu, koja se nalazi na severoistoku Kosova, tek sada je postao moguć. Raniji pokušaji povratka nekoliko Srba u Klinu/Klinë (2003. godine) bili su bezuspešni. Njihov povratak omogućile su opštinske vlasti, pruživši veću podršku. FHP je izdao saopštenje zasnovano na izveštajima sa terena, s naglaskom na tome da ovaj slučaj predstavlja pozitivan pomak u problematici povratka.

Saopštenje je objavljeno u dnevniku „Koha ditore“ od 5. jula 2005.

2.1. OPŠTINA LIPLJAN/LIPJAN

Opština Lipljan/Lipjan ima etnički mešovito stanovništvo; ovde žive Albanci, Srbi, Aškalije, Romi i Hrvati. Opština ima 72 sela, od kojih su 52 albanska, 6 je srpskih, a 13 je mešovitih. Manjinske zajednice najviše su koncentrisane u gradu Lipljanu/Lipjan i po selima: Rabovce/Rubovc, Staro Gracko/Grackë, Medvec/Medvec, Mali Alas/Allas, Dobrotin/Dobrotin, Donja Gušterica/ Gushtericë e Ulët, Gornja Gušterica/Gushtericë e Epërme, Livade/Livadh, Suvi Do/Suhodoll, Lepina/Lepinë, Janjevo/Jannjevë, Magura/Magure, Goleško Vrelo/Kroi i Goleshit i Malo Dobranje/Dobrajë e Vogël . Najmešovitije selo je Novo Brdo/Novobërd. U njemu pored većinskog albanskog stanovništva žive i pripadnici Hrvata, Roma i Aškalija.

Opština Lipljan/Lipjan ima približno 80.830 stanovnika. Od toga 69.465 su Albanci, 8.914 Srbi, 1.632 Aškalije, 520 Romi i 299 Hrvati.

Od 1999, kada su na Kosovo ušle međunarodne snage NATO-a, bilo je postepenog raseljavanja stanovnika srpske nacionalnosti iz grada Lipljana/Lipjan i okolnih sela, ali i Aškalija i Roma.

Raseljavanja Srba bilo je i nakon nasilja 17. marta prošle godine. Posle rata većina stambenih objekata raseljenih iz Lipljana/Lipjan bila je uništena. Spaljenih kuća bilo je 1.792.

Od 1999. do 2002. godine u opštini Lipljan/Lipjan, sredstvima različitih organizacija i društava (World Vision, ADRA, SDC, Diaconi, GOAL, UFORKU, KFOR), izgrađeno je 555 i renovirana 521 kuća, dok je sopstvenim sredstvima izgrađeno 279 kuća. Više od pet godina nakon završetka rata na Kosovu, još uvek je ostao ogroman broj raseljenih lica iz ove opštine koja se nisu vratila na svoja ognjišta. U periodu od 2000. do 2004. u opštinu Lipljan vratilo se 413 Srba, 550 Aškalija i 48 Roma.

Opštinsko osoblje i opštinska administracija nisu bili zadovoljni brojem povratnika, pa su preduzete aktivnosti da se stvori dobra politička klima za povratak raseljenih na njihova ognjišta. Sa pripadnicima (albanske) većine razgovaralo se o tome da na ovom prostoru treba da bude mesta za sve zajednice u opštini i na tom planu postignuta je puna saglasnost većinskog stanovništva za normalan i prirodan doček raseljenih i izbeglica. Posebna pažnja poklonjena je zapošljavanju pripadnika manjinskih zajednica u lokalnoj vlasti i civilnim službama. U opštinskoj administraciji trenutno radi 185 Albanaca i 32 pripadnika manjinskih zajednica. Jedan od zamenika predsednika opštine je iz srpske zajednice.

U poslednje vreme nije bilo ozbiljnih incidenata na etničkoj osnovi, izuzev jednog kada su pre nekoliko nedelja nepoznata lica pucala iz vatrenog oružja na kuću pripadnika jedne aškalijske porodice u selu Mali Alas/Allas.

Trenutno je veoma aktuelan povratak raseljenih Aškalija iz sela Magure koji su smešteni u kampu Plemetina.

„Sa raseljenim Aškalijama iz sela Magure poslednji put smo razgovarali 20. oktobra ove godine. Pored mene, u razgovorima su učestvovali i predstavnici UNHCR-a i UNMIK-a. Naglasili smo im da će se kamp Plemetina zatvoriti, da svako treba da se vrati svom domu gde je ranije živeo, da je opština Lipljan obezbedila plac na kome se grade stanovi za njih, da je bezbednost na visokom nivou, sloboda kretanja normalna, da će biti omogućeno ravnopravno školovanje za sve i da se u Maguru do sada vratilo 50 aškalijskih porodica, koje žive normalno. Međutim, većina Aškalija iz sela Magure u kampu Plemetina nezadovoljna je izgradnjom stanova za njih. Oni su uputili primedbu što nisu konsultovani gde će se graditi stanovi za povratnike i zašto ti stanovi nisu građeni u Lipljanu ili Obiliću, gde ima više mogućnosti za zapošljavanje.“

Profesor ruskog jezika, zvaničnik za povratak u opštini Lipljan/Lipjan

2.2. OPŠTINA KLINA/KLINĚ

Kao primer najuspešnijeg povratka može se uzeti slučaj povratka u sam grad Klinu/Klině. Povratak Srba u Klinu/Klině počeo je ove godine, iako su neki građani srpske nacionalnosti iz Kline pokušali da se vrate decembra 2003. Oni su bili smešteni u selu Binće, opština Klina, u kojem žive Srbi.

Dana 10. decembra 2003. godine 11 muškaraca iz sela Binće/Binqë peške je otišlo do Kline/Klině. Smešteni su u jednu srpsku kuću, međutim veoma brzo jedan broj građana albanske nacionalnosti skupio se blizu te kuće i protestovao zbog nenajavljenog povratka, tako da je na ovaj način ometan povratak Srba u Klinu/Klině. Trebalo je da prođe više od godinu dana da bi se prva srpska porodica vratila u ovaj grad. Uz pomoc DRC-a (Danish Refugee Council) i uz bezrezervnu pomoć Skupštine opštine Klina/Klině, prva srpska porodica vratila se u svoju kuću u Klini dana 28. februara 2005. godine. Bračni par Mazić bio je veoma zadovoljan povratkom i tretmanom od strane opštinskih institucija. Citiramo deo izjave koju je povratnik M. M. dao FHP-u:

„Nas dvoje, moja supruga i ja, imali smo sreće da smo prvi koji su se vratili u grad Klinu. Dočekani smo veoma dobro. Kad je predsednik opštine Klina/Klině Rame Manaj čuo za naš povratak, došao je da nas poseti i tom prilikom poželeo nam dobrodošlicu. Olakšavajuća okolnost za naš povratak bila je i činjenica da naša kuća nije oštećena. Tu je živeo naš komšija Albanac. HABITAT je kontaktirao sa njim i on je pokazao spremnost da napusti našu kuću. Nismo stupili u kontakt sa ostalim komšijama, osim sa prvim komšijom. Za početak smo zadovoljni ovim.“

Druga srpska porodica koja se vratila da živi u Klini/Klině to je učinila 19. aprila 2005. godine. Ova tročlana porodica vratila se u svoj stan, stupivši najpre u kontakt sa čovekom koji je u to vreme u tom stanu živeo. On je pokazao dobru volju da napusti stan. Povratnici su veoma zadovoljni slobodom kretanja. Povratnik M. P. ovako govori o tome:

„Ja se slobodno krećem po Klini/Klině. Treba da vam kažem da nikada nisam doživeo provokacije, istina, samo jedan mali broj ljudi pozdravlja me na putu, iako većinu građana Kline/Klině poznajem duže vreme, ali ja mislim da će se odnosi polako poboljšati. Važno je da me niko nije provocirao na ulici. Slobodno kupujem potrebne stvari po prodavnicama i trgovci me usluže na najbolji mogući način.“

Do sada se u Klinu//Klině vratilo devetnaest srpskih porodica. Interesantna je činjenica da su se Srbi u Klinu/Klině vraćali pojedinačno, i žive u različitim naseljima, blizu svojih komšija albanske nacionalnosti. Kreću se slobodno po gradu, posećuju jedni druge, i imaju pristup u sve institucije sistema. Neki od njih su tražili medicinsku pomoć u Domu zdravlja u Klini/Klině i bili su veoma dobro tretirani od strane medicinskog osoblja. Uprkos svemu tome, život pripadnika srpske nacionalnosti u Klini/Klině nije lak. Kao prioritet oni potenciraju regulisanje pitanja njihove svojine, kao što su lokali ili kuće, kao i zapošljavanje. Oni su spremni da se integrišu u kosovsko društvo, kao i da ispune sve svoje obaveze. Ističu da treba platiti struju, telefon i ostale komunalije, ali sa druge strane

oni nemaju nikakve prihode. Ovo je problem koji najviše brine srpske povratnike u Klini/Klinë.

2.3. OPŠTINA PEĆ/PEJË

2.3.1. Selo Belo Polje/Bellopojë

U selo Belo Polje/Bellopojë kod Peći/Pejë povratak raseljenih Srba počeo je krajem 2003. godine. Kuće za 24 porodice bile su skoro gotove. Međutim, poznato je da su u martovskim sukobima bili ugroženi i Srbi povratnici iz ovog sela. Oni su morali da napuštaju svoje novoizgrađene kuće, koje su potom spaljene. Neko vreme meštani sela Belo Polje/Bellopojë boravili su u vojnoj bazi italijanskog KFOR-a, a potom su se vratili u selo. Njihove kuće su renovirane februara 2005. godine, pomoću sredstava koje je izdvojila vlada Kosova, kao i Skupština opštine Peć/Pejë. Mišljenja meštana ovog sela o povratku različita su. Neki tvrde da postoje minimalni uslovi za održiv povratak, dok drugi kažu da ne mogu da žive u takvim uslovima. Za FHP, problem povratka predstavnik sela opisuje sledećim rečima:

„Toliko je prosto da se reši ovo pitanje, da je to neverovatno. Kao prvo, međunarodna zajednica treba da zna šta je ovde najneophodnije. Ekonomski razvoj, naravno. Pa samo da se uloži novac ovde, da se stvaraju nova radna mesta. Kada bude blagostanja, kada mladi ljudi budu imali posao, onda će da se druže i nikome neće pasti na pamet da učini nešto loše drugome. Vlada Kosova treba samo malo glasnije da daje do znanja da prihvata povratak, i to će biti u redu. Ljudi će to prihvatiti vrlo brzo. Zatim, povratak se ne sme zloupotrebljavati. Postoji jedna grčka organizacija koja ulaže u povratak Srba. Oni su napravili projekat za povratak još 40 srpskih porodica u ovo selo. Ja sam se oduševio, sve dok nisam video spisak onih kojima će biti izgrađene kuće. Pa gde su našli baš njih? Svi do poslednjeg kupili su kuće u Beogradu, od preko 200.000 evra. Pa oni se nikada neće vratiti da žive ovde. A s druge strane, ima Srba iz našeg sela koji još uvek žive po kolektivnim smeštajima i koji jedva čekaju da im neko napravi neku kolibu ovde. Ima onih koji su ovde sahranili mladu decu, oni jedva čekaju da se vrate, i da ovde dočekaju smrt. Znači, treba da se vodi računa kome će se pomoći da se vrati.“

Ipak, na povratak raseljenih lica u ovom selu ne utiču samo loši ekonomski uslovi. To je selo koje se može uzeti kao primer gde ne postoji sloboda kretanja. Meštani sela mogu da se kreću slobodno samo na teritoriji sela. Postoji organizovani prevoz za njih, koji ih određenog dana vozi do Goraždevca/Gorazhdevc, ili dalje do Mitrovice/Mitrovicë. Samim tim i pristup institucijama sistema veoma je ograničen. Prosto rečeno, kada neko od meštana želi da se obrati nekom opštinskom organu, onda prvo treba da ode u selo Goraždevac, gde postoji kancelarija za zajednice, a preko nje da se obrati odgovarajućem organu.

2.3.2. Sela Siga i Brestovik/Sigë e Brestovik

Sela Siga i Brestovik/Sigë e Brestovik nalaze se na svega tri kilometra od Peći/Pejë. Meštani ova dva susedna sela većinom su srpske nacionalnosti. Prvi povratnici stigli su u Brestovik/Brestovik septembra 2004. godine. Istog meseca stigli su i prvi povratnici u selo Siga/Sigë. Njihov povratak je finansirala italijanska organizacija „Bergamo“, a radove na izgradnji njihovih kuća izvodila je nemačka vladina organizacija „THW“. Sloboda kretanja za povratnike je ograničena, zapravo oni mogu da se kreću slobodno na teritoriji ovih sela. Ima i izuzetaka. Za FHP, povratnik D. J. iz sela Siga kaže sledeće:

„Od našeg dolaska ovde u selu nije bilo punkta. Ko je hteo mogao je da dolazi u selo. KPS policija patrolira često. Dolaze, pitaju nas da li imamo problema i slično. Često svrate kod nas na kafu. Patrole su mešovite, sastavljene od Albanaca i Bošnjaka. Vrlo korektno se ponašaju. Još su nam rekli da će nam doneti neke prijave, za one koji bi želeli da rade u policiji. Nisam siguran da će neko da se prijavi, ali ja lično mislim da bi bilo dobro da neko od Srba pristupi KPS-u. I KFOR patrolira preko noći. Ipak, od kada smo dosli pa do sada nijednom nismo imali ni najmanji incident. Doduše, jednom su neki klinci bacili kamenje na krov jedne kuće, i nekoliko crepova je polomljeno. Ali ja smatram da to nije neki ozbiljan incident. Mi se ovde osećamo bezbedno

Kao što kaže svedok FHP-a, situacija u selima Brestovik/Brestovik i Siga/Sigë malo je bolja u odnosu na selo Belo Polje/Bellopoj. Dok su u Belom Polju/Bellopoj stalno prisutni pripadnici italijanskog KFOR-a, u selima Brestovik/Brestovik i Siga/Sigë patrole su samo povremene. U svakom slučaju, sloboda kretanja nije na zadovoljavajućem nivou. Krajem 2005. godine ova dva sela posetio je premijer Kosova Bajram Kosumi, koji je obećao povratnicima da će vlada Kosova učiniti sve da se uslovi života povratnika poboljšaju. U cilju tog poboljšanja napravljena je i osnovna škola za decu povratnika.

2.4. OPŠTINA VUČITRN/VUSHTRRI

Odmah nakon završetka rata 1999. godine skoro sve Aškalijske napustile su Vučitrn/Vushtrri. Razlog su bili razni incidenti, ubistva i nestanak nekoliko pripadnika aškalijske zajednice. Međutim, nakon godinu dana ljudi su počeli da se vraćaju svojim kućama. Broj Aškalijskih koji su se vratili u Vučitrn/Vushtrri postepeno se povećao. U martu 2004. godine u Vučitrnu/Vushtrri je živelo 320 pripadnika aškalijske zajednice, u oko 100 porodica. Sloboda kretanja na početku im je bila ograničena. Tek negde od polovine 2003. godine situacija se poboljšala. Ljudi su odlazili u grad, u opštinu, i obavljali kupovinu po albanskim radnjama.

Međutim, dana 18. marta 2004. godine Aškalijske u Vučitrnu/Vushtrri bile su na meti lokalnih Albanaca. Tom prilikom su spaljene i uništene sve njihove kuće. Pripadnici aškalijske zajednice evakuisani su u bazu francuskog KFOR-a u selu Mađunaj. Radovi na renoviranju aškalijskih kuća trajali su sve do 22. decembra 2004. godine. Međutim,

proces njihovog povratka bio je vrlo spor. O tome za FHP predstavnik Aškalijski u Vučitrnu Hamit Zimeri kaže:

„Ljudi se ne vraćaju kućama jer još uvek ne postoje uslovi. Jedan od uslova su i ogradni zidovi. Niko neće da se vrati dok se ne ogradi dvorište. Za to nam je dato nešto novca, ali to je premalo. Onda, kuće nisu opremljene, po ovoj zimi ne možemo živeti u njima, nema ni grejanja niti bilo čega drugog. U svakom slučaju, ja sam rešio da se vratim u svoju kuću negde oko 1. marta. Nemam drugog rešenja. Nadam se da će i ostali slediti moj primer. Mislim da će se vratiti 4-5 porodica, a za ostale nisam siguran. Na to dosta utiče i sloboda kretanja. Nama je ona trenutno ograničena. Ja se ipak krećem, ali vrlo često ima verbalnih provokacija. Recimo, pre nekoliko dana neki mladići su dobacivali kad su me videli: „Zar ste još uvek tu?“ Sloboda kretanja je vrlo bitan preduslov za naš povratak. Inače, bezbednost nije na zadovoljavajućem nivou, jer recimo od Nove godine do sada nekoliko naših kuća ponovo je obijeno.“

Prema rečima samih pripadnika aškalijske zajednice, da bi se stvorili uslovi za njihov povratak svest većinskog naroda treba da bude na višem nivou i da ne vrše nasilje nad njima. Oni kažu da ne vredi da ih stalno čuva policija. Osim bezbednosti i slobode kretanja Aškalijski zabrinjava i teška ekonomska situacija i nezaposlenost, koje su problem svih na Kosovu.

2.5. OPŠTINA ORAHOVAC/RAHOVEC

2.5.1. Selo Zočište/Zoqisht

U opštini Orahovac/Rahovec povratak je do sada u većini slučajeva bio spontan. Međutim, preuzeta je inicijativa za povratak 41 srpske porodice u selo Zočište/Zoqisht. Zapravo, te porodice su se izjasnile da su spremne da se vrate. Imajući to u vidu, Ministarstvo za povratak i manjine vlade Kosova izradilo je projekat po kome je predviđeno da se u selu Zočište/Zoqisht izgrade 44 objekta za stanovanje, 41 za Srbe povratnike i tri za Albance, zatim ambulanta i kompletna infrastruktura. Za tu namenu vlada Kosova je obezbedila 1.800.000 evra. Izgradnja stambenih objekata u Zočištu/Zoqisht počela je sredinom avgusta ove godine, a u ovom trenutku u završnoj fazi je izgradnja 35 kuća. Ambulanta je već izgrađena. Izgrađena je kanalizacija, vodovodna mreža i postavljene su bandere za javnu rasvetu u selu i faktički svi planirani radovi na infrastrukturi privode se kraju. Ostalo je nedovršeno još devet objekata koji su po planu Ministarstva predviđeni da se završe marta 2006. godine. Izgrađene kuće za povratnike različite su veličine, u zavisnosti od broja članova porodice. Za porodice koje imaju samo dva člana predviđene su kuće veličine 48 m², a najveće su one koje su namenjene porodicama sa više članova, i njihova površina je 78 m².

Što se tiče pristupa u lokalne institucije, postoji regionalna kancelarija Ministarstva za manjine i povratak, a pored toga u selu Velika Hoča/Hoçë e Madhe postoji ogranak kancelarije, tako da preko ove dve kancelarije lokalni Srbi u Orahovcu/Rahovec rešavaju svoje probleme oko raznih opštinskih službi.

2.6. OPŠTINA OBILIĆ/OBILIQ

2.6.1. Kamp Plemetina/Plemetinë

U ovom trenutku u kampu Plemetina/Plemetinë smešteno je 36 porodica Roma, Aškalija i Srba izbeglica iz Hrvatske.

Kamp stalno neko posećuje. Početkom godine kamp je posetio kosovski premijer Bajram Kosumi. On je obećao da stanovnici neće dočekati zimu u kampu i da će kamp biti zatvoren juna meseca 2005. godine. Ubrzo posle toga u neposrednoj blizini kampa počela je izgradnja stanova za šest izbegličkih porodica iz Hrvatske, ali ne i za Rome i Aškalije iz sela Magure/Magurë, smeštene u kampu. Za njih još nije pronađeno rešenje, jer umesto u Lipljanu/Lipjan, kako je bilo obećano, počela je izgradnja jedne kuće u Maguri/Magurë.

Predsednik opštine Lipljan/Lipjan sa svojim saradnicima posetio je kamp. Razgovarali su o povratku.

„Mi smo tada rekli da ne želimo da se vratimo u selo Magure/Magurë, jer tamo nemamo uslova za život. Razlog nije strah od Albanaca nego pre svega nemogućnost zapošljavanja. Velika je kriza za posao i to ne samo za nas Rome, nego i za Albance i ostale. Zatim, naša deca su se navikla ovde. Oni nastavu pohađaju na srpskom, a neki na albanskom. Ovde imamo i zdravstvenu negu, tamo nismo sigurni da ćemo moći da koristimo zdravstvene usluge.

Bili smo u selu, i sa meštanima Albancima razgovarali smo o našem povratku. Tamo je bio i potpredsednik opštine Lipljan/Lipjan, zvaničnik za povratak i drugi. Oni su nam rekli da će biti posla jer će se rudnik privatizovati. Ja sam tamo rekao da će, kad bude privatizovanje, posao pre dobiti Albanci, jer i kod njih ima mnogo nezaposlenih, privatnik nas neće primiti. Tom prilikom za povratak se prijavilo devet aškalijjskih i romskih porodica, a 12 romskih nije se složilo da se vrate, oni su izjavili da će i dalje ostati ovde u kampu Plemetina/Plemetinë. Za povratak su se prijavile porodice Muhameta Šarkija, Halila Muje, Fazlija Muje, dva brata iz Lipljana. Pored mene nisu se složile da se vrate porodice Gazmenda Ramadanija, Šahe Beriše, Džemajla Beriše, Esme Beriše, Kadera Ajetija, Husnija Šaćirija, Ramadana Šaćirija, Muhameta Šaćirija i Srpkinja iz Magure Verica Krstić.

Ne znam koliki je tačan broj Roma iz sela Magure/Magurë. Sada se sve izmešalo. Neki se izjašnjavaju kao Aškalije, drugi kao Egipćani. Pre rata toga nije bilo, svi smo bili Romi.

Znam tačno da je ovde u kampu Plemetina ostalo 12 romskih porodica iz Magure i da oni ne žele da se vrate.“

Husni Šaćiri, Rom, selo Magure/Magurë

Verica Krstić je jedina kosovska Srpkinja koja stanuje i živi u kampu Plemetina/Plemetinë, zajedno sa 146 raseljenih kosovskih Roma i Aškalija, koji su ovde došli iz Lipljana/Lipjan, Obilića/Obiliq, Srbice/Sërbicë, Kosovog Polja/Fushëkosovë i drugih mesta na Kosovu, i sa nekoliko srpskih izbegličkih porodica iz Hrvatske. Ranije je u kampu bilo mnogo više ljudi, možda pet-šest hiljada izbeglica i raseljenih. Verica Krstić je ovde došla 1999. godine iz sela Magure, gde je živela i radila u kuhinji restorana rudnika magnezita Magure/Magurë. Napustila je svoju kuću zajedno sa mnogima koji su strahovali i nisu se osećali slobodnim.

„Nismo bili bezbedni, ne od komšiluka Albanaca, već od nekih nepoznatih ljudi u civilu koji su u Magure dolazili iz drugih sela. Oni su nas Srbe, Rome i Aškalije maltretirali i vređali. Govorili su nam 'vi više nemate šta da tražite ovde'.

Kod lekara možemo otići bez problema. Idemo u ambulantu ovde u selu Plemetina. Oni nas lepo prime, daju recepte, ali lekove mnogi ne mogu da kupe, jer nemaju dovoljno novca. Kako može neko da sa 50 evra kupi brašno, zejtin, šećer i da plati lekove, a ovde su većina starci i bolesne osobe, a mnoge porodice imaju puno dece. Humanitarna organizacija 'Majka Tereza', koja deluje ovde, po potrebi organizuje odlazak u prištinsku bolnicu. Što se tiče zdravstva, mogu da kažem da tu nema problema. Deca takođe slobodno pohađaju nastavu.“

Verica Krstić, Srpkinja, selo Magure/Magurë

2.7. OPŠTINA MITROVICA/MITROVICË

2.7.1. Romska mahala

FHP je pratio pitanje povratka privremeno raseljenih lica romske etničke zajednice koji žive u severnom delu Mitrovice, i njihovih porušenih kuća u Romskoj mahali. Briga FHP-a bila je svakako više usmerena na potrebu evakuacije kampa, usled problema sa trovanjem olovom. Zato je FHP preuzeo inicijativu za potpisivanje peticije da Romi koji žive u tim kampovima budu hitno evakuisani. Peticiji se pridružilo preko 120 predstavnika organizacija širom sveta, uključujući Amnesty International i Refugee International, kao i preko 600 pojedinaca, od kojih oko 200 njih pripada romskoj, aškalijskoj i egipćanskoj etničkoj zajednici na Kosovu. U svom nastojanju da se podigne nivo svesti javnosti, FHP je 4. maja 2005. godine organizovao javnu debatu o kojoj su pisali i izveštavali mediji. U debati je govorio i advokat Andi Dobruši iz Evropskog centra za prava Roma, s kojim je FHP sarađivao u cilju osveščivanja javnosti i istrage slučaja. Mnoge nevladine organizacije i predstavnici institucija učestvovali su u ovoj debati. Tokom debate FHP je razdelio transkripte svim relevantnim faktorima.

Ovu inicijativu podržale su sledeće organizacije:
European Roma Right Center – ERRC
Advocacy Training and Resource Center – ATRC
Kosovo Roma Refugee Foundation – KRRF
International War and Peace Reporting – IWPR
Youth Initiative for Human Rights – YIHR

Glave su bile dve teme diskusije:

1. Moguće zakonske mere izazvane nemarnošću prema trovanju olovom
2. Međunarodna peticija o evakuaciji kampa

Slike sa debate o trovanju olovom u romskim kampovima u severnom delu Mitrovice, održane 4. maja 2005. godine

Tekst peticije:

Fond za humanitarno pravo i Evropski centar za prava Roma, pozivaju vas da se pridružite peticiji za hitnu evakuaciju kampa Roma u Severnoj Mitrovici. Zdravstveno stanje romske dece je u opasnosti. Romska deca i trudnice u kampovima Žitkovac, Česmin Lug/Çesminllug i Kablare/Kabllarë (Severna Mitrovica) u opasnosti su od trovanja olovom. Prema izveštaju Svetske zdravstvene organizacije, u oktobru 2004. u kampu u Žitkovac/Zhitkovc zemljište je na pojedinim mestima bilo zagađeno 100,5 i više puta iznad dozvoljenog nivoa, dok je u naselju Česmin Lug/Çesminllug situacija čak i gora i prevazilazi nivo sigurnosne granice 359,5 puta. Ova deca se moraju udaljiti od izvora trovanja – ODMAH. Uprkos političkoj situaciji, molimo sve aktere da sagledaju situaciju sa humanitarnog gledišta. Sada, pošto PISG i UNMIK garantuju renoviranje kuća u Romskoj mahali, bilo bi lakše ubediti romske porodice da napuste kamp bez straha, za buduće renoviranje njihovih kuća.

FHP je organizovao konferenciju za štampu 2. septembra 2005. i predstavio peticiju. Na konferenciji je govorila Dajana Post iz Evropskog centra za prava Roma, koja je predstavila žalbu za kosovskog javnog tužioca, koja je podignuta protiv NN osoba.

Konferenciju za štampu pokrivala su tri nacionalne TV stanice na Kosovu: RTK, TV21 i KTV.

2.8. OPŠTINA PRIZREN/PRIZREN

Na poslednjoj sednici opštinske radne grupe za povratak i reintegraciju Skupštine opštine Prizren 27. oktobra usvojen je projekat vredan 665.000 evra, za povratak 13 srpskih, četiri albanske i romske porodice u selo Donja Srbica.

Prema tom projektu biće obnovljene kuće koje su posle ulaska NATO trupa na Kosovo juna 1999. potpuno uništene. Selo Donja Srbica je nacionalno mešovito, a od Prizrena/Prizren je udaljeno desetak kilometara. Smešteno je pored magistralnog puta koji povezuje Prizren/Prizren i Đakovicu/Gjakovë. Pre rata, u selu Donja Srbica/Sërbicë e Ulët živeo je 1.151 Albanac, 99 Srba i nekoliko pripadnika RAE zajednice. Živeli su dobro, odnosi Srba sa Albancima i Romima bili su vrlo dobri i mogli su da služe za primer. Međutim, posle rata, nakon dolaska međunarodnih snaga na Kosovo, svi Srbi su zbog straha napustili svoje domove.

2.8.1. Selo Donja Srbica/Sërbicë e Ulët

U Donju Srbicu/Sërbicë e Ulët se do sada nije vratio nijedan Srbin. Većina njih želi da se vrati svojim domovima. Zbog toga su se u selu organizovali da bi stvorili uslove za povratak. Srećko Cvetković je izabran za predstavnika Srba sela Donja Srbica/Sërbicë e Ulët. U tom svojstvu učestvovao je u svim razgovorima u vezi sa izradom projekta za povratak raseljenih Srba u njihove domove. Može se reći da su svi ti razgovori sa opštinskim i međunarodnim strukturama i Albancima, meštanima sela Donja Srbica/Sërbicë e Ulët, bili veoma korektni. Ovaj projekat za povratak koji su zajednički izradili zasniva se na realnim željama za povratak raseljenih Srba iz ovog sela, koji su smešteni u raznim mestima po Srbiji.

Zajedno sa predstavnicima Kancelarije za zajednice opštine Prizren/Prizren i međunarodne humanitarne organizacije ICMC, koja će sprovesti ovaj projekat, uspostavljen je kontakt sa 21 raseljenom srpskom porodicom iz Donje Srbije. U tim razgovorima 13 starešina porodica izrazilo je želju za povratak u svoje domove. Na osnovu toga izrađen je i nacrt dokumenta za povratak 13 familija. Želja je bila da se vrati 25 porodica, ali zbog nedostataka materijalnih sredstava taj projekat je smanjen na 13. Svi Srbi iz Donje Srbije prihvatili su nacrt dokumenta za projekat. Nije bilo ozbiljnijih primedaba, sem što je predviđeno da nove kuće budu manje kvadrature od onih koje su uništene. Oni su predložili i jednu malu dopunu tom projektu. Zatražili su da se izgradi vodovod, jer ljudi nisu snabdeveni vodom. Taj predlog nije prihvaćen, pošto je planirana izgradnja nekih bunara, mada se smatra da to nije pravo rešenje za ovo selo, jer ono ima veliki broj domaćinstava, između 120 i 150. Za taj broj domaćinstava ti bunari ne bi bili

dovoljni, jer ne mogu snabdevati selo dovoljnom količinom vode. Predstavnik sela je na poslednjoj sednici radne grupe ponovo dao predlog da se u Donju Srbicu/Sërbicë e Ulët dovede voda iz Pirana/Pirranë ili Landovice/Landovicë. To bi bilo dobro rešenje, jer je to gradski vodovod.

Uslova za povratak ima i ljudi su željni da se vrate, međutim nema sredstava da se izgrade sve uništene kuće. U Donjoj Srbici/Sërbicë e Ulët i dalje nema nijednog Srbina. Oni su raseljeni po čitavoj Srbiji: Beogradu, Nišu, Kragujevcu i nekim manjim mestima.

Za vreme NATO intervencije u Donjoj Srbici/Sërbicë e Ulët je pored Srba meštana bilo i 800 raseljenih lica Albanaca iz okolnih sela, najviše iz Pirana/Pirranë, Landovice, Zojca/Zojzë, Mamuse/Mamushë i ostalih manjih sela. Oni su ostali oko mesec dana i pošto je nestala hrana, odlučili su da napuste selo. Niko ih nije terao, nego je to bila njihova želja, jer je nestalo hrane.

„Ja sam od ICMC zatražio da organizuju još jedan zajednički sastanak sa predstavnicima svih okolnih sela i to sa malo starijim osobama koje su od autoriteta, da se sa njima dogovorimo i da se tu vidi pravo stanje. Mi Srbi iz Donje Srbije/Sërbicë e Ulët ne stidimo se i ne plašimo povratka, jer ništa loše nismo uradili, naprotiv, uradili smo samo dobro za ovo društvo i za ovaj narod i red bi bilo da se porazgovara i da se nađe rešenje. Ja verujem da se rešenje može naći, jer ovde i nakon dolaska NATO trupa nije bilo napada ni na Srbe ni na Albance, zajedno smo živeli dobro i tu nije bilo razlike. Štitili jedne druge, branili i odbranili. U našem selu, za razliku od ostalih, niko nije pretučen, ubijen, kidnapovan, maltretiran, jer smo mi stajali na braniku. Branili smo i štitili ovaj narod i kad su oni otišli, i mi i oni smo plakali i nikome nije bilo svejedno.

Brojne aktivnosti koje smo imali u poslednje vreme, naročito kontakti sa meštanima sela Albancima, pokazali su da je sveukupna bezbednosna situacija prihvatljiva za povratak, da postoji obostrana volja za saradnju i da albansko stanovništvo odobrava povratak Srba na njihova ognjišta. Ja verujem da će povratak raseljenih Srba u selo Donja Srbica biti uspešan.“

Srećko Cvetković – profesor matematike, selo Donja Srbica/Sërbicë e Ulët – Prizren/Prizren

3. Jednak pristup institucijama, pristup javnim uslugama, vaspitanju i zapošljavanju, upotreba maternjeg jezika

Zakonodavne institucije, Vlada Kosova, UNMIK

Dana 19. jula 2005. godine¹ specijalni izaslanik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, gospodin Soren Jesen-Petersen, i premijer Kosova, gospodin Bajram Kosumi, objavili su strateški okvir za zajednice i povratak za 2005. godinu, u prisustvu predstavnika političkih partija, kontakt grupe, UNMIK-a, međunarodnih organizacija i civilnog društva.

Gospodin Bajram Kosumi izrazio je spremnost kosovske vlade da preuzme odgovornost za sve građane Kosova.

Dana 10. januara 2005. godine visoki predstavnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija imenovao je visokog savetnika za pitanja manjina, Kanađanina Dženesa Krejga.

Cilj ovog imenovanja jeste podrška VPGS u težnji ka integraciji kosovskih manjina i stvaranju multietničkog Kosova, što se fokusira na pitanja usko povezana sa prioritetima za ispunjavanje standarda i održavanje stalnog dijaloga među etničkim zajednicama Kosova.

Krejga Dženesa je zadužen za sigurnost, povratak, decentralizaciju i slobodu kretanja. On izveštava VPGS Ujedinjenih nacija i u stalnoj je saradnji sa koordinatorom za standarde i ostalim službenicima UNMIK- a.²

Na osnovu Ustavnog okvira od maja 2001. godine, Kosovo je osnivalo multietničku samoupravu od 13. juna 2002. godine. Na osnovu izbornih rezultata u 30 opština 2004. godine je formirana Skupština Kosova od 120 članova-delegata izabranih 23. oktobra 2004. godine, koji su do sada usvojili 85 zakona.

---

¹ Detaljnije vidi; UNMIK Press release 1394, utorak, 19. jul 2005.

² UNMIK Press Release 1297, ponedjeljak, 10. januar 2005.

Prema podacima OEBS-a³, iz njihovog izveštaja decembra 2005. godine, Skupština Kosova nastoji da donosi zakone za stvaranje pravne države, radi na donošenju zakona (27 zakona u 2004. godini) i na njihovoj primeni na svim nivoima.

Od trinaest ministarstava, gospodin Sadik Idrizi iz koalicije Vakaf koju sačinjavaju predstavnici raznih etničkih manjina je ministar zdravstva, dok je gospodin Slaviša Petković iz Srpske građanske inicijative ministar za povratak i zajednice, gde radi 140 radnika i 82 volontera. Ovo ministarstvo je otvorilo lokalne kancelarije u šest mesta na Kosovu, u Kamenici/Kamenicë, Mitrovici/Mitrovicë, Štrpcu/Shtërpe Orahovcu/ Velikoj Hoçi/Hoçë e Madhe i Priluzju/Prilluzhë.

Do aprila 2005. godine Kosovska policijska služba (KPS) brojala je 6.282 policajca i to 84,15 % muškaraca i 15,85 % žena. Od toga 84,5 % su Albanci, 9,4% Srbi i 6,1% druge etničke zajednice, raspodeljeni u 26 policijskih stanica.

U Kosovskom zaštitnom korpusu manjine su zastupljene sa oko 6,1 %; 46 je Srba, 43 Muslimana, 13 Hrvata, 13 Turaka i ostatak ovog postotka su Romi, Egipćani i Aškalije.

Na Kosovu postoji 398 lokalnih sudija i tužilaca od kojih su 18 Srbi i 22 iz ostalih etničkih zajednica, dok 24 međunarodne sudije i tužioca radi na 88 slučajeva. Među sudskim osobljem smatra se nedovoljnom zastupljenost manjinskih zajednica, sa samo 4,4 % pripadnika manjinskih zajednica u ukupnom broju sudskog osoblja na Kosovu.

Zdravstvo

Postoje bolnice u svim regionima, tj. glavnim centrima: Priština/Prishtinë, Mitrovica/Mitrovicë, Đakovica/Gjakovë, Prizren/rizren, Peć/Pejë i Gnjilane/Gjilan, i ambulate u svih 30 opština. U zdravstvu je zaposleno 13.500 radnika, uključujući 1000 Srba. Sela širom Kosova opslužuju manje ambulate.

Obrazovanje

Ukupno 42.000 dece pohađa nastavu u 1200 škola. Oko 15.000 studenata studira na dva univerziteta na Kosovu. Skupština Kosova je usvojila zakon o obrazovanju i osposobljavanju odraslih.⁴ Postoje neke škole na bošnjačkom jeziku koje slede kosovski nastavni program, i dva odeljenja Prištinskog univerziteta posebno za bošnjačke studente, locirana u Peći/Pejë i Prizrenu/Prizren. I mada je bilo planova da se bošnjačkim

---

³ OEBS izveštaj iz decembra 2005. godine o implementaciji zakona Skupštine Kosova – Izveštaj II, zakoni koji su proglašeni 2004. godine, 27 zakona donela je Skupština Kosova, na kojima je OEBS zasnivao svoj izveštaj.

⁴ Zakon broj (02/L- 24) u svom članu 13 o nediskriminaciji kaže: *Stariji polaznici imaju pravo da budu tretirani bez diskriminacije na etničkoj, prema političkim i verskim ubedjenjima, nacionalnom i društvenom poreklu, polnoj pripadnosti i ograničenih sposobnosti.*

studentima omogućiti da prate nastavu na univerzitetu na albanskom, a da ispite polažu na bošnjačkom, to univerzitet nije sproveo, tako da je bošnjačkim studentima još uvek teško da nastave studije na drugim univerzitetima u regionu. Takođe postoji nedostatak školskih udžbenika – i mada je Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju izdalo neke, to još uvek nije dovoljno.

Postoji problem koji je veoma vezan za jezike, a to je problem obrazovanja dece iz manjinskih zajednica na njihovom jeziku. Dok srpska deca koja imaju u blizini škole nastavu obično pohađaju u paralelnim školama koje finansira i vodi srpsko Ministarstvo za obrazovanje i sport, a i turska deca mogu da pohađaju nastavu u školama na turskom jeziku, druge zajednice nemaju takvu pomoć.

Romi imaju najveći problem u ovom pogledu, pošto nema škola niti čak školskih udžbenika sa kojima bi njihova deca mogla da nauče romski jezik. Kao i kod drugih pitanja, romska zajednica na Kosovu nije dovoljno jaka da dobije dovoljna finansijska sredstva ili drugu vrstu pomoći za otvaranje bar jednog razreda u osnovnoj školi, ili za pisanje udžbenika na romskom jeziku.

Aškalije i Egipćani pohađaju škole u kojima se govori albanski, tako da se pripadnici tih zajednica žale se da se pripadnici tih etničkih grupa ne identifikuju u dovoljnoj meri za svojim nacijama.

Goranci, koji uglavnom žive u opštini Dragaš/Drageash, najjužnijem delu Kosova, i dalje imaju velike probleme u vezi sa obrazovanjem na njihovom jeziku. I mada bi bilo moguće da goranska deca pohađaju nastavu na srpskom jeziku, zbog sličnosti sa goranskim, većina srpskih škola na centralnom i severnom Kosovu suviše je daleko za pripadnike goranske zajednice.

I mada voz koji saobraća između centralnog Kosova i Leška/Leshkë na severu Kosova koriste i pripadnici manjinskih zajednica i etnički Albanci, jedino specijalne autobuske linije saobraćaju između različitih enklava i severne Mitrovice/Mitrovicë, ponekad uz policijsku pratnju ili pratnju KFOR-a, a ponekad bez nje, jer javni autobuski saobraćaj prolazi kroz te enklave, ali se autobusi tamo ne zaustavljaju. U nekim područjima zapadnog Kosova, autobusi KFOR-a prevoze lica izvan enklava samo jednom nedeljno. Školski autobusi za decu Srba i Roma još uvek saobraćaju kroz oblasti nastanjene većinski Albancima, uz pratnju KPS-a ili policije UNMIK-a.

Probleme u ovoj situaciji predstavlja i sloboda kretanja koja, iako se poboljšala u odnosu na prethodni period, nije zadovoljavajuća. Sveukupna sloboda kretanja za Srbe i Rome u mnogim dominantno albanskim sredinama i dalje se popravljaju sporo i još je daleko od zadovoljavajuće. Postoji još uvek mnogo oblasti u kojima su izolovana sela nastanjena Srbima i Romima dostupna jedino kroz kontrolne punktove KFOR-a.

Penzije i socijalna pomoć

Stanovnici Kosova imaju pravo na penziju i to je regulisano UNMIK-ovom uredbom br. 2001/35, o penzijama na Kosovu, kao i zakonom, koji je usvojila Skupština Kosova, o socijalnim i porodičnim uslugama.⁵ Vlada Kosova je počela isplate penzija od jula 2002. godine, odmah pošto je usvojila gorenavedeni zakon. Oko 100.000 ljudi koristi penzije, a od tog broja oko 18 % pripada manjinskim etničkim zajednicama. Nivo osnovne penzije do sada je 40 evra mesečno.

Socijalna pomoć kreće se od 34 do 62 evra mesečno, u zavisnosti od broja članova porodice i drugih kriterijuma. Socijalnu pomoć prima oko 200.000 ljudi.

Jezici

Svaka opština treba da obezbedi prevodioce za prevod materijala i da koristi jezike svih zajednica koje žive u toj opštini. Ovo je regulisano UNMIK-ovom uredbom 2000/45.⁶

Službeni list Kosova izdaje se redovno najmanje jednom mesečno na albanskom, srpskom, turskom, bošnjačkom i engleskom jeziku. Vidi Zakon o Službenom listu Kosova.⁷

Na javnoj televiziji RTK postoji određeno vreme za programe na manjinskim jezicima, koje se odnedavno povećalo. RTK nudi programe vesti i kulturne programe na različitim jezicima nekoliko puta na dan. Međutim, takvi programi često još uvek ne predstavljaju metod po kome predstavnici različitih zajednica mogu da informišu manjinsku publiku o važnim događajima ili drugim pitanjima vezanim za tu zajednicu. Ovo se ne odnosi i na lokalne radio-stanice. Dana 1. juna 2005. godine četiri nove radio-stanice u regionu Mitrovice počele su da emituju dnevne programe na romskom, bosanskom i turskom jeziku, uz finansijsku pomoć Misije OEBS-a na Kosovu. Programe i rad na vestima emituju novinari tih zajednica, s nadom da će se time poboljšati protok informacija u okviru samih zajednica.

Međutim, turska i romska zajednica žale se da nema novina na njihovom jeziku.

Ombudsman

Na Kosovu postoji i institucija *ombudsmana*,⁸ i prema petom izveštaju 2004–2005. godine upućenom SPGS-u 13. jula 2005. godine, registrovano je 446 žalbi.

---

⁵ Zakon br. 02/L-17

⁶ UNMIK-ova uredba, O samoupravi opština u članu 9 – Jezici, tačka 9.5 statut opštine i uredbe o jezicima zajednica.

⁷ Zakon br 2004-47, član 3 – Jezici.

Nacionalna pripadnost podnosioca prijave je: Albanci – 323 prijave, Srbi – 104 prijave, ostali – 23 prijave o kršenju ljudskih prava. Predmeti materije zvaničnih prijava uglavnom su u vezi sa sledećim: dužina civilnih sudskih postupaka, pitanja vezana za imovinu, neadekvatna istraga krivičnih dela, zloupotreba vlasti, slučajevi koji se tiču prava na suđenje, slučajevi vezani za zaposlenje, ekonomska, socijalna i kulturna prava, pravo na slobodu i dr.

3.1. Opština Lipljan/Lipjan

U opštini Lipljan/Lipjan ima nekoliko sela sa mešovitim stanovništvom. Direktor Departmana za poljoprivredu i šumarstvo i predsednik Komiteta za zajednice iz redova su srpske zajednice. U opštini deluje i Opštinska radna grupa za povratak, sastavljena od pripadnika svih zajednica. U prosveti je zaposleno 1.116 radnika, od toga su 905 Albanci, a 211 pripadnici manjinskih zajednica. U zdravstvu su zaposlena 284 lica, od kojih su 189 Albanci i 95 nealbanci, a u Kancelariji za zajednice radi 14 Srba i jedan Aškalija.

---

⁸ Institucija Ombudspersona na Kosovu osnovana je UNMIK-ovom regulativom br. 2000/38 (30. juna 2000), (regulativa) o unapređenju i zaštiti ljudskih prava na Kosovu. Od 11. jula 2000. godine, po preporukama austrijskog predsedavajućeg u OEBS-u, specijalni izaslanik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija (SIGS) postavio je Mareka Antonija Novickog kao ombudsmana za Kosovo. Od 15. septembra 2000. godine SIGS je postavio tri zamenika po regulativi (g. Nik Lumezi, g. Ljubinko Todorović i gđa Dona Gomijen).

Institucija ombudsmana formalno je inaugurisana 21. novembra 2000. godine. Kao institucija posvećena je promociji i zaštiti ljudskih prava i u njoj radi i lokalno osoblje, oko 30% članova je iz redova manjinskih zajednica.

Institucija ombudsmana prihvata žalbe svakoga ko smatra da je bio ili bila žrtva narušavanja ljudskih prava ili zloupotrebe službenog položaja, i sprovodi istrage po ovim prijavama. Zvanični radni jezici institucije su albanski, srpski i engleski. Ona ulaže napor da licu koje se žali obezbedi uslugu na njegovom/njenom/njihovom jeziku, čak i kada to nije nijedan od navedenih jezika. Kroz svoj rad, institucija pomaže promovisanju ljudskih prava i dobre uprave na Kosovu i doprinosi da administracija bude transparentna i otvorena za javnost. Usluge ombudsmana su besplatne.

Pristup instituciji ombudsmana je obezbeđen preko glavne kancelarije institucije u Prištini/Prishtine i kancelarija na terenu u Gnjilanu/Gjilan, Peći/Pejë, Mitrovici/Mitrovica i Prizrenu, a od februara 2005. godine, takođe i u Gračanici/Graçanicë. Kancelarije na terenu vode uglavnom po jedan ili dva pravnika i po jedan pravni asistent/prevodilac. Kancelarija na terenu u Mitrovici/Mitrovce ima potkancelariju u severnom delu grada.

U februaru 2005. godine otvorena je nova kancelarija na terenu u Gračanici/Graçanicë, čiji je cilj da obezbeđuje lakši pristup ombudsmanu za mnoge pripadnike manjinskih zajednica. Ta kancelarija je postala operativna 1. marta 2005. godine i osnovana je jedino zahvaljujući darežljivoj donaciji Agencije za razvoj austrijskog ministarstva inostranih poslova.

Organizovani su razgovori sa predstavnicima raseljenih i izbeglica u Makedoniji, Srbiji, Crnoj Gori i u Plemetinskom kampu. Sve ove aktivnosti uticale su da bezbednosna situacija u ovoj opštini bude povoljna. Pripadnici manjinskih zajednica slobodno se kreću u Lipljanu, ali i u selima gde su nastanjeni. Slobodno koriste sopstveni jezik i sva dokumenta mogu dobiti na maternjem jeziku.

3.1.1. Selo Rubovce/Rubovc – Lipljan/Lipjan

Selu Rubovce/Rubovc udaljeno je dva-tri kilometra od magistralnog puta Priština/Prishtinë–Skoplje/Shkup, i smešteno između opštinskih centara Lipljan/Lipjan i Uroševac/Ferizaj. Polovinu stanovništva čine albanske, a drugu polovinu srpske porodice. Odnosi Srba i Albanaca u ovom selu uvek su bili dobri.

Od rata naovamo selo Rubovce napustilo je desetak srpskih porodica i oni se više nisu vratili. Ostali Srbi, većina barem, ovde žive sasvim dobro. Slobodno se kreću, obrađuju svoja imanja. Gospodin Etem (Murat) Uskoku, trgovac iz sela Rubovce, za FHP je izjavio:

„Prošle godine imali smo zajedničku akciju asfaltiranja puta Rubovce–Lipljan. U finansiranju toga puta učestvovali su svojim priložima samo Albanci, a Srbi nisu, ali smo ipak put asfaltirali i sada ga podjednako koristimo svi.“

3.2. OPŠTINA GNJILANE/GJILAN

3.2.1. Selo Poneš/Ponesh

Selo Poneš/Ponesh ima oko 200 srpskih domaćinstava i blizu 130 albanskih. Pre rata ovde je bilo nešto više Srba nego što ih sada ima. Neki od njih su ranije otišli i gradili kuće po Srbiji. Drugi su otišli posle dolaska međunarodnih snaga na Kosovo, ali ipak većina je ostala ovde.

Sada je situacija vrlo dobra. U Ponešu/Ponesh problema između Albanaca i Srba nema. Srbi se slobodno kreću, obrađuju svoja imanja i druže se sa Albancima. Postoji zajednička škola, gde albanska i srpska deca uče zajedno. U ovoj školi nastavu pohađa oko 40 albanskih učenika, koji su svakodnevno pod istim krovom zajedno sa srpskim učenicima kojih ima više od 100. Srbi uče po planovima i programima iz Srbije, imaju svog koordinatora i njihova škola se zove „Sveti Sava“. Albanci imaju svog koordinatora, i uče po planovima i programima Kosova. Ova škola se ranije zvala „Zejnol Hajdini“, sada se zove „Ibrahim Urvić“.

Sve to ne smeta ni Albancima ni Srbima. Naprotiv, ponekad lakše organizuju neke zajedničke aktivnosti. Nastavnici i učenici, Albanci i Srbi međusobno se druže, kako u školi tako i u selu. Nema nikakvih incidenata na etničkoj osnovi. Situacija je mnogo bolja nego ranije.

Pokrenuta je akcija izgradnje nove školske zgrade koja će služiti i jednima i drugima. U izgradnji nove škole zajedno učestvuju i Srbi i Albanci. U avgustu 2005. asfaltiran je i put, međutim, taj put prolazi kroz deo sela gde su kuće nastanjene Srbima, a prekida se tamo gde počinju albanske kuće.

„Ne znam ko je odlučio da to tako bude, jer to nije dobro i ne nailazi na odobrenje niti kod Srba, a ni kod nas Albanaca. Isto tako loš utisak ostavlja i ovdašnja ambulanta, gde lekar dolazi dva puta nedeljno, ali samo za Srbe, a mi moramo da odemo čak do Gnjilana.“

Sadik (Nuri) Sulejmani, učitelj u osnovnoj školi „Ibrahim Urvić“ (Zejnel Hajdini) u selu Poneš

3.3. OPŠTINA ORAHOVAC/RAHOVEC

3.3.1. Selo Zočište/Zoqisht

Izgradnja stambenih objekata u Zočištu/Zoqisht, opština Orahovac/Rahovec, počela je sredinom avgusta 2005. godine, a sada je u završnoj fazi izgradnja 35 kuća. Ambulanta je već izgrađena. Izgrađena je kanalizacija, vodovodna mreža i postavljene su bandere za javno osvetljenje sela i faktički svi planirani radovi na infrastrukturi privode se kraju. Ostalo je nedovršeno još devet objekata, koji su po planu Ministarstva predviđeni da se završe marta iduće godine. U realizaciji tih planova malo je došlo do zastoja, uglavnom zbog loših vremenskih prilika, ali i zbog finansijskih razloga, jer finansijske obaveze nisu mogle pratiti dinamiku izgrađenih radova. Izgrađene kuće za povratnike različitih su veličina, u zavisnosti od broja članova porodice. Za porodice koje imaju samo dva člana predviđene su kuće veličine 48 m², a najveće su one koje su namenjene porodicama sa više članova, i njihova površina je 78 m².

Proces primene standarda na Kosovu još je u toku. Na osnovu istraživanja FHP-a, opštinske vlasti na Kosovu intenzivno rade na normalnom funkcionisanju demokratskih institucija – vladavina zakona, sloboda kretanja, trajni povratak i imovinsko pravo.

Prisustvo manjina u javnim institucijama u opštini Orahovac/Rahovec, na osnovu njihovog demografskog statusa, može se videti u ovoj tabeli:

Broj članova i etnički obligativni sastav zajednica:

	%	Ukupno	Većina	Manjine
Komitet za pol. i finansije	11,1 %	9	8	1
Komitet za zajednice	55,5 %	9	4	5
Komitet za posredovanje	55,5 %	9	4	5

Postotak prisustva manjina – u odnosu na proporcionalnu podelu budžeta u orahovačkoj opštini treba da bude 3,1 % manjina. Trenutno su manjine u Orahovcu/Rahovec zastupljene oko 7,6 %, u administraciji 15,8 %, u prosveti 5,6 %, u zdravstvu 10,4 %.

Opština je premašila postotak proporcionalne podele budžeta za potrebe manjina. (3,1 % je pravedna proporcionalna podela, a potrošeno je 6,15 % budžeta.)

Izvor: Izveštaj o primeni standarda, opština Orahovac/Rahovec

„Posle više od pet godina, ja sam negde jula ove godine prvi put posetila selo Zočište/Zoqisht. Meštani su me dobro prihvatili. Pitali su me odakle sam i rekli da svako treba da se vrati svome domu. Čak su me i pitali za jednu Srpkinju, medicinsko lice, koja je radila u seoskoj ambulanti u Zočištu. Veoma su pohvalno govorili o njoj i izrazili želju da se ona vrati i da nastavi da radi tamo. Ona je iz Velike Hoče/Hoçë e Madhe. Zove se Cveta, prezime joj ne znam, trenutno radi u Domu zdravlja u Velikoj Hoči/Hoçë e Madhe. Dvojica predstavnika raseljenih Srba iz Zočišta/Zoqisht, Pavle Stojanović i Đorđe Mišić, danas su prvi put posle oružanog konflikta na Kosovu posetili svoje kuće u selu. Oni su došli uz pomoć Komiteta za stvaranje uslova za povratak u opštini Orahovac/Rahovec i UNHCR-a. Bili su stvarno zadovoljni onim što su videli da je učinjeno u obnovi uništenih objekata i onim što su zatekli. Izrazili su spremnost da se vrate i izjavili da će prvi povratnici biti Jovo Jovanović i Đorđe Krstić kojima su kuće već obnovljene.

Mislim da će povratak u selo Zočište/Zoqisht biti uspešan, s tim da mi koji smo ostali ovde, a pogotovo većinsko albansko stanovništvo, treba da pokažemo više razumevanja i spremnosti za prihvatanje raseljenih lica, i da opštinski organi obezbede i druge uslove za povratak, kao što su zapošljavanje, naročito razvoj vinogradarstva, za šta ovde postoje idealni uslovi.“

Tatjana Kolašinac – koordinator Regionalne kancelarije Ministarstva Vlade Kosova za povratak i manjine u Orahovcu/Rahovec

FHP je pratio razgovore članova Savetodavne komisije Saveta Evrope sa pripadnicima manjinskih zajednica održane u Prizrenu 13. oktobra 2005, u sali za konferencije Misije OEBS-a.

Prisutni: članovi Savetodavne komisije Saveta Evrope – Asbjern Eide, predsednik Savetodavnog komiteta (koji predstavlja Norvešku), Anastazija Grikli (Irska) i Žđislav Galicki (Poljska), Anti Korkeckivi (izvršni sekretar Okvirne konvencije) i Stefani Maršal, administrator.

Predstavnici manjinskih zajednica: Refki Alija, Bošnjak, nevladina organizacija „Lëvizja për të Drejtat e Qytetarëve“, Prizren, Iskender Muzbeg, advokat, Turčin iz Prizrena, Nuhi Tahirovci, Goranac iz Dragaša, Besnik Avdosaj, Rom iz Prizrena, član radne grupe za povratak Roma u prizrensku opštinu, Nedžip Menekše, Rom iz Prizrena, nevladina

organizacija „Durmiš Aslano“, Branislav Krstić, Srbin povratnik iz Prizrena, Taner Bojnik, Turčin iz Prizrena, Kancelarija za zajednice, Ćerim Bajrami, Bošnjak, NGO „Vrelo“, Rečane, Emilija Redžepi, Bošnjakinja, NGO „Equality“, Prizren, Ibrahim Elšani, Rom iz Prizrena, časopis „Alavo Romane“, Gani Elšani, Aškaliya iz Prizrena, NGO „Inicijativa 6“, Musa Saliju, Bošnjak iz Prizrena, predstavnik prosvetnih radnika, Fikrim Dimka, Turčin, predstavnik prosvetnih radnika, i Abdi Alija, Goranac iz Dragaša, NGO „Human Ecology“. Razgovorima su prisustvovali i predstavnici UNMIK-a i OEBS-a. Iako pozvani, nisu prisustvovali predstavnici sela Novake, gde je bilo organizovanog povratka za Srbe.

Većina predstavnika manjinskih zajednica istakla je pozitivne primere ilustrujući izlaganje time što Ustavni okvir Kosova garantuje manjinama njihova individualna i kolektivna prava, što je Skupština Kosova usvojila Zakon o nediskriminaciji, što manjine na Kosovu imaju svoje političke partije koje aktivno deluju, što je izlazak na poslednjim izborima bio zadovoljavajući (sem Srba koji su u većini bojkotovali izbore), da u kosovskom parlamentu imaju sedam poslanika iz prizrenskog regiona, među kojima jednog ministra i jednog člana Predsedništva kosovskog Parlamenta, i da se oni u prizrenskom regionu angažuju da se što više integrišu. Naglasili su da imaju slobodu kretanja, da su bezbedni, uključujući i jedan broj Srba koji su se vratili i grad, u Prizrenskoj Župi u selima Novake, Dračiči, Smać, Stajkovce, Sredska i dr.

Takođe su istakli da slobodno upotrebljavaju svoj jezik, da njihova deca uče na maternjem jeziku (sem Roma), slobodno upotrebljavaju svoje simbole i informišu se na sopstvenom jeziku. Radio Prizren, radio-stanice „Yeni Donem“, „Omega“ i „Astra“ emituju programe na turskom, bošnjačkom i romskom jeziku. Postoji i nezavisan magazin na bošnjačkom jeziku „Alem“, a štampaju su i razne periodične publikacije na jezicima manjina.

Međutim, oni su istakli i mnogo primera koji ometaju napredak ovih procesa. Više primedaba je upućeno na račun lokalnih institucija koje ponekad ne pokazuju spremnost da rešavaju esencijalna pitanja pripadnika manjinskih zajednica. Navedeno je da je grb opštine Prizren napisan samo na albanskom i engleskom jeziku, a ne i na jezicima manjina. Dnevni red i zapisnici sa sastanaka Skupštine pišu se samo na albanskom jeziku. Na javnim skupovima govori se samo na albanskom, a ne obezbeđuje se prevodilac. Nazivi važnih dokumenta kao i nazivi ulica pišu se takođe samo na albanskom jeziku. U lokalnim institucijama manjine nisu predstavljene na adekvatan način. Bord direktora opštine nema nijednog predstavnika iz redova Srba, Bošnjaka, Roma, Aškaliya i Egipćana.

Ipak, najviše primedaba bilo je u vezi sa zapošljavanjem i obrazovanjem pripadnika manjinskih zajednica.

Navedeno je da većinsko stanovništvo ne pokazuje veću odlučnost za prihvatanje pripadnika manjinskih zajednica i da manjinske zajednice takođe ne pokazuju potrebno interesovanje za integracije, što je uglavnom posledica nasleđene prošlosti.

4. Etnički-rasno motivisano nasilje/Incidenti

Tokom 2005. godine FHP je pratio incidente odnosno napade na pripadnike manjinskih zajednica na Kosovu, čiji je broj bio u manjem padu u odnosu na prethodne godine. Najveći broj napada zabeležen je na imovinu pripadnika manjinskih zajednica, ali bilo je i napada na život pripadnika manjinskih zajednica. Procentualno najviše je bilo napada na pripadnike srpske zajednice, a potom na pripadnike RAE zajednice. Ipak, bilo je napada i na pripadnike drugih manjinskih zajednica, uključujući i albansku manjinsku zajednicu koja živi u severnom delu Mitrovice.

4.1. Ubistvo advokata Ibiša Čakala iz Prizrena/Prizren

Advokat Ibiš Čakal ubijen je u utorak, 11. oktobra 2005. ispred svoga stana u Prizrenu u Đerdapskoj ulici br. 4, negde oko 19.30 časova. Počinioci ovog zločina nisu poznati. Pripadnici Kosovske policijske službe (KPS), UNMIK policije i tužilaštva još uvek nemaju nikakvih podataka o motivima i počiniocima ovog ubistva.

Prema izjavi članova porodice, Ibiš je posle „iftara“ (večere) izašao iz svog stana na drugom spratu, zajedno sa svojom ženom, u nameri da ide u posetu prijateljima. Kada su sišli ispred zgrade gde su stanovali, Ibiševa žena se vratila da bi uzela nešto što je zaboravila u stanu. Ibiš je ostao ispred zgrade da je sačeka. Ona je posle nekoliko minuta sišla ispred zgrade i videla muža kako leži na zemlji oko 20 metara dalje od ulaza u njihovu zgradu. Mислеći da je Ibišu pozlilo, odmah je potrčala u obližnju zgradu, takođe u Đerdapskoj ulici, gde je stanovao njihov rođak Adnan Kazazi da od njega traži pomoć. Posle nekoliko minuta oni su stigli ispred zgrade gde je Ibiš ležao, ali mesto su opkolili pripadnici KPS, koji nisu dozvolili da se priđe. Ibiševa žena nije videla nikoga na koga bi se moglo posumnjati da je ubio njenog muža niti je čula pucnjavu.

Sutradan je policija saopštila da je jedan njihov pripadnik prolazeći Đerdapskom ulicom u naselju Ortakol slučajno primetio Ibiša Čakala kako leži na zemlji i odveo ga u prizrensku bolnicu da mu se ukaže pomoć, međutim, Ibiš je putem preminuo. Ibiš je imao dve prostore rane, jednu u predelu stomaka, a drugu na desnoj ruci. Na njega je najverovatnije pucano iz oružja sa prigušivačem. Međutim, policija i istražni organi još uvek ne daju nikakve informacije o ovom ubistvu.

Ubistvo advokata Ibiša Čakala prvi je slučaj ubistva jednog pripadnika turske zajednice na teritoriji prizrenske opštine.

Povodom ubistva Ibiša Čakala regionalna advokatska komora Prizrena održala je 13. oktobra 2005. komemorativnu sednicu na kojoj je zatraženo da kompetentni organi otkriju počiniocima ovog zločina i da ih izvedu pred pravosudne organe.

FHP je istraživao ovaj slučaj i uspeo da dozna nešto više o ubistvu pomenutog advokata iz turske etničke zajednice u Prizrenu/Prizren. Navodimo izjavu advokata, gospodina Lulzima Bilurdagija, predsednika advokatske komore prizrenskog regiona:

„Toga dana, pre nego sto je Ibiš ubijen, primećeno je da je ispred njegove advokatske kancelarije, koja se nalazi preko puta moje, oko 50 metara dalje, bilo neobično mnogo Srba. Bilo ih je mnogo više nego prethodnih dana. U jednom trenutku bilo je najmanje 15 njegovih klijenata koji su došli da reše svoje kupoprodajne predmete. Bez obzira na to, ja mislim da on nije ubijen zbog tih poslova, već da je to političko ubistvo.

Mislim da se ubistvo nije desilo slučajno u vreme kada je Prizren posetio zamenik premijera i ministar inostranih poslova Turske, Abdulah Gul. Pored toga, ubistvo se desilo kada se vrše intenzivne pripreme za početak razgovora o budućem statusu Kosova, gde se turska zajednica sve više integriše u kosovsko društvo.

Ibiš je bio član predsedništva Kosova Demokratik Turk Partisi (KDTP) (Turska demokratska partija Kosova) i predsednik ogranka ove partije u Prizrenu. On se zalagao za odbranu interesa kosovskih Turaka i angažovao se profesionalno i politički za unapređenje kosovskog drustva u celini.“

4.2. Napad na četvoricu srpskih mladića na putu Uroševac/Ferizaj–Štrpce/Shtërpc

Najteži napad desio se dana 27. avgusta 2005. godine, na magistralnom putu Uroševac–Štrpce. Naime, toga dana negde oko 21 čas četvorica mladića srpske nacionalnosti putovali su svojim kolima iz Lipljana/Lipjan prema Štrpcu/Shtërpc. Na njih je pucano iz drugog automobila, koji je bio u pokretu. Tom prilikom ubijeni su Ivan Dejanović, rođen u selu Priluzje, opština Vučitrn, i Aleksandar Stanković, rođen u selu Konjuh, opština Lipljan. Teško ranjen je ostao Nikola Dukić iz Novog Naselja kod Lipljana, dok je lakše rane dobio Aleksandar Janićijević iz Štimlja/Shtime. Izdvajamo deo izjave preživelog Aleksandra Janićijevića date FHP-u:

„Bilo je negde oko 21.10 kada smo primetili da iza nas ide jedno vozilo crne boje. To je bilo na putu Uroševac–Štrpce, blizu jednog mosta. U jednom trenutku, kod jedne krivine, čuli smo nešto, ali nismo znali šta je to i odmah smo osetili da je pukla desna prednja guma. Onda smo stali i kada je vozač Aleksandar hteo da otvori vrata, taj crni auto je stao paralelno sa našim automobilom. Ja sam sedeo pozadi sa desne strane. Pucano je iz jedne automatske puške rafalnom paljbom. Ja sam bio pogođen sa tri metka u levu šaku. Ne znam gde su pogođeni drugi. Pucnjava nije dugo trajala, onda je nekih pet minuta taj auto stajao tu. Mi se nismo pomerali. Nisam čuo da su napadači pričali, bila je tišina. Nakon pet minuta taj crni auto je produžio u pravcu Štrpca. Tek onda je Nikola Dukić preko Aleksandra uspeo da okrene auto. Aleksandar, vozač, i Ivan Dejanović nisu davali znake života. Pošto auto ima automatik menjač, Nikola je ubacio u rikverc i pritisnuo je Aleksandrovu nogu koja je bila na papučici gasa. Onda je pokrenuo auto i tako smo uspeli da se vozimo natrag, do blizu jedne benzinske pumpe. Stali smo na 500 metara od pumpe, sa ciljem da pomerimo Aleksandra na drugo sedište i da ja vozim, pošto je Dukić iznenada počeo da krvari sve više i više.“

Ovaj zločin su osudile sve međunarodne i domaće institucije i političke partije na Kosovu. Međutim, istraga policije nije bila uspešna i do dan-danas niko nije osumnjičen ili otkriven kao počinitelj ovog gnusnog dela.

4.3. Napad na policijsku patrolu

Naprotiv, narednih dana baš na tom delu puta desila su se još dva incidenta. Prvo, porušen je spomenik palim borcima OVK, koji se nalazi pored puta, nekoliko stotina metara dalje od mesta prvog incidenta. Dana 9. septembra 2005. godine napadnuta je patrola KPS iz Štrpca/Shtërpc. Troje policajaca koji su bili u vozilu pripadali su srpskoj zajednici. Oni su bili na redovnim dužnostima, patrolirali su na tom delu puta, od Štrpca/Shtërpc do sela Doganović, gde je pogranično mesto Štrpca/Shtërpc sa Kačanikom. Oni su uočili neka lica kod porušenog spomenika palim borcima OVK, a nekoliko metara dalje na putu je bila postavljena mala barikada od kamenja. U trenutku kada su smanjili brzinu auta, da bi polako prešli preko tog kamenja, na auto je pucano iz automatskog oružja. Tom prilikom ranjen je policajac Saša Durlević, koji je te večeri vozio policijski auto. Njegova koleginja opisuje za FHP incident sledećim rečima:

„Posle toga, odmah smo krenuli nazad. Bilo je negde oko 23.30 kada smo stigli blizu spomenika. Tu je bilo devet osoba (dve žene i sedam muškaraca) koje su palile sveće. To nam je izgledalo veoma čudno. Znamo da Albanci ne pale sveće na groblju niti na spomenicima. Odlučili smo da ne stanemo, jer je cela situacija bila veoma sumnjiva. Pre nekoliko minuta tu je stajao naoružani čovek, a sada je usred noći tu bilo devet ljudi. Kada smo došli ispred samog spomenika, primetili smo da je na nekoliko metara od nas na putu postavljena barikada od gomile kamenja. To u odlasku nismo videli, a o tome nisu ništa javili ni policajci UNMIK-a koji su prošli tuda nekoliko minuta ranije. Saša je bio usporio vozilo, ali odjednom je shvatio da smo u opasnosti, dao je gas i krenuo brzo. Uspeli smo da pređemo barikadu s leve strane puta, gde je bilo manje kamenja. Dok još nismo ni prešli barikadu na nas je iz pravca šume ispaljen rafalni pucanj. Čuli smo neke krike i osetili miris baruta. Ja i Novica govorili smo Saši: „Vozi brže, bežimo.“ On je vozio kao lud. Odjednom sam primetila da Saša krvari. Videla sam kako se krv širi na njegovoj košulji u predelu desne strane leđa.“

Ni povodom ovog incidenta istraga nije završena. To je uticalo na povećanje straha pripadnika srpske zajednice da se kreću tim putem, naročito u večernjim časovima. Dugo posle toga taj deo puta Uroševac–Štrpce nadgledale su jake snage KFOR-a, UNMIK-a i KPS-a.

4.4. Napad na pukovnika KPS-a Dejana Jankovića

Dana 28. septembra 2005. godine desio se još jedan oružani napad na pripadnika Kosovske policijske službe, na pukovnika Dejana Jankovića. Naime, Dejan Janković je jedini pukovnik pri KPS-u iz redova srpske zajednice. Rodom je iz sela Vrbeštica,

opština Štrpce. On je komandant Gnjilanskog regionalnog štaba KPS-a. Kritičnog dana on i njegov kolega Novica Stojanović kretali su se iz Gnjilana prema Štrpcu službenim autom. Negde oko 18.00 prolazili su putem između sela Stari Kačanik i Belograce, koja pripadaju opštini Kačanik. Na toj deonici puta na njih je pucano iz zasede. Evo kako je događaj opisao sam pukovnik Dejan Janković:

„U jednoj velikoj krivini od oko 180 stepeni Novica je usporio vozilo. Brzina kretanja nije bila veća od 30 km na čas. S obe strane puta bila je šuma. Odjednom, s desne strane puta iz pravca šume, sa udaljenosti od oko 10 metara, na nas su pucali rafalno iz vatrenog oružja. Pucala su dvojica, možda ih je bilo više, ali ja njih nisam mogao videti. Primetio sam samo da se puca iz dva pravca iz zasede. Nezvanično sam saznao da je na nas ispaljeno 50 metaka, od kojih je skoro polovina pogodila naše vozilo. Ja sam bio pogođen u šaku, podlakticu i u predelu desne strane grudi. Novica nije bio pogođen niti povređen. On je vozio oštećeno vozilo još oko 200 metara, a onda smo sleteli s puta i udarili u jedno drvo. Iako sam zadobio tri rane, ja sam bio van životne opasnosti. Izašli smo iz vozila i otišli u zaklon. Odmah sam radio-vezom pozvao stanicu policije u Vitini i Uroševcu i od njih tražio pomoć. U međuvremenu u našoj blizini zaustavila su se dva vozila iz kojih su izašli neki muškarci i krenuli prema nama. Ja sam izvadio pištolj, naredio im da stanu i da ruke podignu uvis. Bili su Albanci koji su govorili 'da pomažemo, da pomažemo...', međutim, nisu imali šta da nam pomognu. Nije prošlo ni pet minuta, došla je policijska patrola koja me je prvo odvezla do Uroševca.“

Iako se radilo o napadu na dva pripadnika Kosovske policijske službe, a jedan od njih je imao visoki čin, ta služba nije uspela da pronađe počinioca napada. Zanimljivo je da je dva dana nakon tog incidenta putem elektronske pošte u redakciju javne televizije RTK stiglo saopštenje tajne organizacije „Srpska dobrovoljačka garda – Tigrovi“, da oni navodno preuzimaju odgovornost za ovaj napad. Sama žrtva napada, Dejan Janković, demantovao je to rekavši da saopštenje uopšte nije pisao Srbin, jer ima mnogo gramatičkih grešaka, i da je poslato samo da bi se promenio smer istrage.

4.5. Napad na stari bračni par Srba u selu Črkoljez/Çerkolez opština Istok/Istog

Selo Črkoljez pripada opštini Istok/Istog i nastanjeno je Srbima i Albancima. Međutim, u tom selu nema suživota, jer je podeljeno na dva dela i skoro da nema nikakvih kontakata između Srba i Albanaca. Srbi koriste planinski put, koji vodi do Zubinog Potoka/Zubinpotok, jer postoji strah da koriste magistralni put Peć–Mitrovica/Pejë-Mitrovicë. Bez obzira na tu podeljenost prethodnih godina nije bilo većih incidenata između Srba i Albanaca. Dana 28. marta 2005. godine napadnut je stari bračni par, Nedeljko i Nevena Vučić, koji su sami živeli u svojoj kući. Incident se desio u ranim jutarnjim časovima. Prve komšije, Srbi, čuli su negde oko 7.30 zapomaganje dvoje staraca. Otišli su do kuće porodice Vučić i videli da su njih dvoje teško povređeni, verovatno od udaraca oštrim predmetom. Njihova komšinica Zorica Tijanić za FHP je izjavila:

„Juče ujutro, negde oko 07.30, izašla sam iz kuće, kao što radim svaki dan. U jednom trenutku čula sam zapomaganje iz pravca Nedeljkove kuće. Prvo sam čula vrisak Nevenke, a potom i Nedeljkov glas, kako zapomaže. Prvo sam bila uplašena, pa sam odmah otišla do kuće moga devera Gligorija Tijanića. Zvala sam ga i rekla sam mu da se nešto desilo sa Vučićima. On je rekao da će da pođe za pet minuta. Ja sam skupila hrabrosti i sama pošla u pravcu njihove kuće. Kada sam stigla do potoka, primetila sam Nevenku kako mi rukom daje znak da priđem. Bila je u stojećem položaju. Odmah sam potrčala u njihovom pravcu. Kada sam stigla, našla sam Nedeljka u sedećem položaju, a Nevenka je čučala, nekako savijena pored njega. Bili su ispred garaže, koja je dograđena pored kuće. Nedeljku je glava bila pokrivena krvlju, a i Nevenka je krvarila, iz leđa. Oboje su jaukali. U jednom trenutku Nedeljko je rekao da je video jednog čoveka koji ga je napao. Rekao je da ga nije prepoznao. Nevenka je rekla da nije nikoga videla, samo da je osetila da ju je neko udario, i da se onesvestila. Na ulasku u garažu bilo je puno krvi.“

Tragovi krvi u garaži porodice Vučić

U razgovoru sa lokalnim doktorom Mariom Stankovićem saznali smo da su njih dvoje dobili rane na glavi, na ramenima, na leđima i na grudnom košu. Nedeljko je imao polomljenih rebara. Nevenka je zadobila ranu na desnoj lopatici i tom prilikom je oštećena plućna maramica, tako da je između maramice i pluća ušao vazduh. *Mi smo uspeali da zaustavimo krvarenje i da previjemo rane. Nedeljko je imao više rana od Nevenke. Levo uvo mu je bilo maltene odsečeno, a rana se pružala ispod uva. Imao je Nedeljko još rana na glavi, ali od krvi nisu mogle lako da se uoče.*

Ovaj napad organi gonjenja nisu rasvetlili. To je takođe razlog da se drugi Srbi koji žive u ovom selu osećaju nemirno i nezaštićeno.

4.6. Ubistvo Smaila Sukurice, Bošnjaka iz sela Dobruše/Dobrushë, opština Istok/Istog

Selo Dobruše pripada opštini Istok/Istog i nastanjeno je Albancima i Bošnjacima. Prema rečima pripadnika obeju zajednica, njihovi međunacionalni odnosi bili su na zavidnom nivou. Doduše, veliki broj Bošnjaka napuštao je selo od početka devedesetih godina, i uglavnom su se odselili za BiH. Bilo je i onih koji su ostali u selu i bavili se poljoprivredom. Jedan od njih je pokojni Smail Sukurica, koji se bavio stočarstvom. Po iskazu njegovog brata, Smail je imao dobre odnose sa lokalnim Albancima. Albanci su redovno kupovali kod njega mleko i druge mlečne proizvode. Dana 13. maja 2005. godine Smail je pustio stoku da pase na jednoj livadi na kilometar od kuće. Tada je svirepo ubijen, od strane nepoznate osobe ili nepoznatih osoba. Njegovo telo je pronađeno tek u kasnim noćnim časovima. Njegov brat Sulejman Sukurica za FHP je opisao događaj sledećim rečima:

„Smail je negde oko 14.00 časova toga dana vodio krave na ispašu. Mi imamo jednu livadu iza šume, koja je takođe naša, tako da livada ne može da se vidi iz kuće, jer šuma zaklanja pogled. Inače, Smail obično u to vreme vodi stoku na livadu. Negde oko 17.00 časova krave su se same vratile u štalu. Onda je majka počela da brine. Pozvala je Aliju i rekla mu da se Smail nije vratio sa stokom. Onda je Alija, naš brat, otišao sa svojim tastom na livadu, ali Smaila nisu našli. Počeli su da ga dozivaju, ali Smail se nije javljao. Onda su počeli da traže po šumi. U jednom trenutku su ga našli. Bio je uvučen ispod jednog žbunja, opanci su mu spali nekoliko metara dalje, a i pantolone su mu bile smaknute do kolena. To je najverovatnije zbog toga što su ga ti koji su počinili zločin vukli. Možda je ubijen na livadi, a potom uvučen u šumu. Nije ubijen oružjem. Preko glave mu je stavljena neka plastična kesa i tako je udavljen. Takođe je na desnoj strani glave imao povrede od udaraca tupim predmetom. Onda su zvali policiju. Rekli su mi da je bilo mnogo policijskih patrola, koje su pretresale mesto zločina do sledećeg jutra.“

Ovom zločinu je dato dosta prostora u medijima, a odreagovale su i lokalne institucije. Porodicu Sukurica posetili su zvaničnici opštine Istok i obećali prođici da će učiniti sve da se vinovnici ovog čina nađu pred licem pravde. Ipak, to se nije ostvarilo, bar ne do sada. Što se tiče motiva ubistva, čak ni članovi porodice Sukurica nisu sigurni da je to ubistvo etnički motivisano.

4.7. Dva napada na aškalijske dečake u Uroševcu/Ferizaj

U Uroševcu pripadnici RAE zajednice žive u nekoliko naselja. Najveća naselja u kojima žive Romi, Aškalijske i Egipćani jesu Salahane i Ulica Halita Ibišija. Od završetka rata bilo je više incidenata u ova dva naselja, međutim, tokom 2003. i 2004. godine broj incidenata radikalno se smanjio. Sloboda kretanja za pripadnike RAE bila se popravila, kao i odnosi sa Albancima. Najveći problem za RAE bila je i ostala loša ekonomska situacija,

odnosno nezaposlenost. Upravo zbog toga veliki broj mladića RAE zajednice počeo je da sakuplja po gradu limenke i drugi metalni otpad, da bi to prodali i tako zaradili za hleb. Među tim mladićima bili su i Faton Ajeti (25) i Minur Latifi (14). Minur Latifi živi u Ulici Halita Ibišija, dok Faton Ajeti živi u naselju Salahane.

Dana 14. maja 2005. godine Minur je izašao sa ručnim kolicima da sakuplja staro gvožđe po gradu, da bi isto kasnije prodao. Vraćao se kući kada mu je negde oko 12.30 jedan dečak albanske nacionalnosti preprečio put. Taj dečko je imao 15 ili 16 godina. On je maltretirao Minura, a kada je ovaj pokušao da se udalji odatle, napadnut je nožem u pleća. Policija je upoznata sa ovim incidentom i u toku je sudska procedura. Policiji je poznat i počinitelj ovog dela. Što se tiče Minura, on je na kućnom lečenju, zbog toga što porodica nema materijalnih sredstava. Ova porodica ima devet članova i primaju socijalnu pomoć.

Istu sudbinu imao je i Faton Ajeti, samo tri dana kasnije. Naime, on i njegov prijatelj Blerim Emini, takođe Aškalija, izašli su da skupljaju prazne limenke na periferiji grada. Pri povratku put im je preprečilo nekoliko mladića albanske nacionalnosti. Za FHP žrtva Faton Ajeti incident opisuje sledećim rečima:

„Dana 17. maja 2005. godine zajedno sa mojim drugom Blerimom Eminijem, takođe Aškalijom iz Uroševca/Ferizaj, išli smo da skupljamo prazne limenke u reci. To mesto se nalazi na izlasku iz Uroševca/Ferizaj. Napunili smo skoro dva džaka praznim limenkama i krenuli smo kući. Bilo je negde oko 17.30 kada smo bili u Ulici Besima Redžepija. Tada smo primetili da su nam petorica mladića preprečili put. Bili su mladi, najviše do 18 godina. Nisam poznavao nijednog od njih. Išli su prema nama i kada smo se sreli, bez ijedne reči počeli su da nas udaraju. Mi smo ostavili džakove sa limenkama tu na ulici i počeli smo da bežimo kroz jednu livadu. Oni su jurili za nama i negde na sredini livade su nas uhvatili. Dok su nas udarali, ja sam pokušavao ponovo da pobegnem. Jedan od njih je imao taman ten, i taj je vadio nož, a videvši njega i drugi mladić je izvadio svoj nož. Taj sa crnim tenom ubo me je nožem u desno rame, a drugi u levu butinu. Ja sam pao na zemlju, a oni su verovatno mislili da su me ubili pa su malo stali. Ja sam iskoristio tu priliku i ponovo sam počeo da bežim. Blerima nisu pogodili nožem, ali tukli su ga. Kada su videli da ja bežim, ponovo su krenuli za mnom. Blerim Emini je ostao tu na livadu, ali nakon što su oni krenuli za mnom, on je pobegao na drugu stranu. Ja sam trčao prilično brzo, i sve vreme sam krvario. Oni su me jurili sve dok nisam došao blizu naše mahale, Salahane. Onda su prestali da me jure. Ja sam došao do mojih ulaznih vrata, kada me je video komšija. Bio sam izgubio dosta krvi, tako da sam se onesvestio. Posle toga ne sećam se skroz šta je bilo. Znam da su me vodili u bolnicu u Uroševcu, a potom u Prištinu. Sada se osećam malo bolje, ali i dalje ne mogu da ustanem i da hodam normalno. Većinom ležim ovde i odmaram se.“

Počinioci oba napada poznati su policiji i procedura je u toku. Istraživači FHP-a posetili su Kancelariju za zajednice pri Skupštini opštine Uroševac i vođen je razgovor sa predstavnikom RAE zajednice. On je za FHP izjavio sledeće:

„Ovi incidenti su vrlo loše uticali na raspoloženje pripadnika RAE zajednice. Tenzija je porasla, a ljudi su počeli da se brinu za svoju bezbednost. Ja lično mislim da ovi incidenti nisu organizovani. Inače, mi imamo podršku Skupštine opštine Uroševac, kao i drugih institucija.“

4.8. Pucnjava na aškalijsku kuću u selu Alas/Allas, opština Lipljan/Lipjan

Prve dve godine nakon završetka oružanog sukoba na Kosovu pripadnici aškalijske zajednice često su bili na meti Albanaca. Bilo je više incidenata. Međutim, od 2002. godine situacija se promenila. Pripadnici aškalijske zajednice počeli su da se slobodno kreću, imaju slobodan pristup institucijama sistema, i uopšte, život je počeo da se vraća u normalu. Kao dobar primer za to služi opština Lipljan/Lipjan sa svojim selima. Međutim, pojedinačni incidenti nisu u potpunosti prestali. Dana 17. septembra 2005. godine, u večernjim časovima, pucano je iz automatskog oružja na kuću lokalnog Aškalije. Na svu sreću, nije bilo povređenih, ali to je ipak uticalo da se Aškalije iz ovog sela osećaju nesigurno. U nastavku izdajamo deo izjave domaćina te kuće, koju je dao za FHP:

„Negde oko 21.00 čas nepoznata lica, sasvim neočekivano, pucala su rafalno iz vatrenog oružja u moju kuću. Od straha smo svi pali na pod. Pucali su iz pravca susedne kuće, čiji je vlasnik Albanac. Niko nije video ko je pucao. Od pucnjave mi je kuća lakše oštećena, poljumljena su stakla na prozorima, a na zidovima su ostali tragovi ispaljenih metaka, ali to nije ništa jer smo sačuvali glave, a mogli smo biti ubijeni. Pripadnici Kosovske policijske službe (KPS) odmah su reagovali i došli na uviđaj. Naišla je i patrola KFOR-a. U blizini moje kuće pronašli smo 60 čaura od metaka ispaljenih iz automatskog oružja. Do sada KPS nije otkrila lice ili lica koja su bez ikakvog razloga pucala na moju kuću. Oni samo tvrde da je istraga u toku. Ne znam ko je pucao i koji mu je bio cilj. Ja do sada nikome ništa loše učinio nisam. Svakog dana sam odlazio na posao iz moje kuće u selu Mali Alas/Allas do opštinske zgrade u Lipljan/Lipjan u gde mi je kancelarija i nikada nisam imao nikakvih problema. Ne verujem da napad na moju kuću ima neku političku pozadinu, jer da je tako, oni bi me napadali i ranije. Mislim da su u pitanju obični kriminalci. Možda su to uradili pojedinci iz sela zbog ljubomore, jer ja imam lepu kuću, imanje, zaposlen sam, deca mi idu u školu... Jednom rečju, moja porodica ima sve dobre uslove za život. Ja ne vidim drugog razloga za ovaj napad. Videćemo, možda će policija otkriti nešto.“

4.9. Dva napada eksplozivnim napravama na albanske kuće u severnom delu Mitrovice/Mitrovicë

Život albanske manjinske zajednice koja živi u severnom delu Mitrovice podjednako je težak kao za manjinske zajednice koje žive u ostalim delovima Kosova. Najteže im je bilo po završetku oružanog sukoba 1999. godine. Situacija se s vremenom promenila, Albanci iz severnog dela Mitrovice/Mitrovicë kretali su se svojim vozilima do južnog dela. Doduše, oni nisu integrisani u institucije koje deluju u severnom delu

Mitrovice/Mitrovicë, jednostavno, oni samo žive u severnom delu grada, sve drugo rešavaju u južnom delu grada, počevši od kupovine, lečenja, školovanja i dr. Ipak, prema rečima lokalnih Albanaca, međuljudski odnosi sa njihovim komšijama Srbima su na nivou. Pomažu se međusobno, družu se i nemaju problema. Oni tvrde da su na meti drugih ljudi, koji inače nisu Mitrovčani, ali trenutno žive tu. Postoje dva naselja u severnom delu gde žive Albanci: Bošnjaka mahala, koja je jednim mostom spojena sa severnim delom grada, i takozvano Mikronaselje, koje se nalazi u gornjem delu grada. Dana 11. marta 2005. godine bačena je eksplozivna naprava na kuću porodice Beka. Tom prilikom niko nije povređen, samo je pričinjena materijalna šteta. Svedok Sadri Beka opisuje događaj za FHP sledećim rečima:

„Bio sam kod kuće te noći. Bilo je pet minuta iza ponoći kada smo čuli jaku eksploziju. Izašli smo iz kuće i otišli kod moje strine Zimrete. Videli smo da je bačena neka eksplozivna naprava. Pozvali smo policiju odmah, došli su za desetak minuta. Ta naprava je bačena tačno ispred ulaznih vrata kuće. Vrata su bila slomljena, kao i prozori u kući. Nije bilo vatre. Posle policije odmah su došli i pripadnici belgijskog KFOR-a. Oni su uradili uviđaj. Pitali su nas ko je moga da baci tu napravu. Naravno, mi ne možemo znati. Ja pretpostavljam da je to jedan u nizu pokušaja da nas zaplaše pa da napustimo naše kuće. Inače, siguran sam da to nisu uradile naše komšije Srbi, nego su verovatno bili drugi ljudi.“

Kao i u većini slučajeva, istraga policije povodom ovog incidenta nije završena i počinioци ovog dela nisu privedeni pred lice pravde. Ista je situacija i sa drugim incidentom, koji se desio u Ulici Meše Selimovića, kada je bačena eksplozivna naprava na albansku kuću. To se desilo samo dan posle incidenta u Mikronaselju. U tom delu grada, u neposrednom okruženju Bošnjake mahale, žive samo tri albanske porodice, svi sa prezimenom Peci. Sve ostale kuće su srpske. Dana 18. marta 2005. godine, u noćnim časovima, u njihovo zajedničko dvorište bačena je eksplozivna naprava, od čije eksplozije su polomljeni prozori i vrata. Evo kako za FHP incident opisuje Dafina Peci:

„U noći između 12. i 13. marta ove godine bili smo kod kuće. Bila sam ja sa ocem i majkom, kao i moj stariji brat. Gledali smo TV. Ja i moj brat smo sedeli na kauču, leđima okrenuti prozoru, koji gleda na dvorište. Inače, pored našeg dvorišta nalazi se kuća strica Hetema. Bilo je tačno 12.10 kad je odjeknula jaka eksplozija. Sva stakla na prozorima su slomljena i padala su mi po leđima. Od udara smo ja i moj brat bačeni na drugu stranu sobe, pored televizora. Čudo je kako nismo zadobili povrede. Ja sam se onesvestila, a kada sam došla k sebi, videla sam da me roditelji polivaju vodom. Dok smo se malo sabrali u dvorište su došle neke naše komšije, Srbi. Oni su izrazili žaljenje zbog tog incidenta, čak je jedna starica plakala. Oni su bili pozvali policiju, koja je brzo došla. Bili su pripadnici KPS, Srbi iz severnog dela grada. Zatim su ubrzo došli i pripadnici KFOR-a. Još uvek ne znamo o kakvoj napravi se radi. Inače, ona je bačena odmah do zida kuće moga strica Hetema Pecija. Više štete je nanelo našoj kući nego njegovoj. U njegovj kući je slomljen jedan prozor i jedna vrata, kao i mali deo krova. Na betonskoj stazi pored zida napravljena je rupa od detonacije. Naša kuća je od zida Hetemove kuće daleko svega 4-5 metara, jer dvorište nam je malo. Zbog toga su nama polomljeni svi prozori, ulazna vrata, kao i jedan deo lamperije na tavanu naše kuće.“

Za oba ova napada Albanci su sigurni da to nisu učinile njihove komšije Srbi. Oni smatraju da je motiv ovih napada zastrašivanje, da bi napustili svoje kuće u severnom delu Mitrovice.

4.10. Minirana srpska kuća u selu Klokot/Kllokot, opština Vitina/Viti

Selo Klokot/Kllokot pripada opštini Vitina/Viti, i pre oružanog sukoba ovo je bilo čisto srpsko selo. Većina meštana ovog sela nikada nije napuštala svoje kuće, ali kako je na njih bilo više napada nakon završetka oružanog sukoba, nekoliko njih je prodalo imanje i odselili su se iz sela. Trojica Srba iz ovog sela kidnapovana su jula 1999. godine, a njihova tela su pronađena nekoliko dana kasnije. Jedna žena iz ovog sela je oktobra 2002, dok je radila u svojoj njivi, naišla na nagaznu minu i poginula na licu mesta. Tokom 2003. i 2004. godine broj napada na lokalne Srbe je opao, što je uticalo i na slobodu kretanja. Lokalni Srbi su se kretali svojim vozilima do Vitine/Viti, Gnjilana/Gjilan i po celom gnjilanskom regionu. Međutim, 2005. godine dešava se jedan incident, kada je minirana kuća Milana Marinkovića. Dana 10. maja 2005. godine, u kasnim noćnim satima odjeknula je snažna eksplozija i potpuno je srušena nova Milanova kuća. Na svu sreću, u tom trenutku niko nije bio u kući, tako da nije bilo ljudskih žrtava. Sam Milan Marinković događaj za FHP opisuje sledećim rečima:

„Negde oko 03.15 izjutra čuo sam jednu jaku eksploziju. Mislio sam da vojnici KFOR-a vrše neke vojne vežbe, zato i nisam ustao iz kreveta uopšte. Ujutro sam ustao negde oko 6.15, kao i obično. Izašao sam u dvorište i umio sam se kod bunara. Tada je naišla moja žena, pitala je da li sam bio kod nove kuće jutros. Rekao sam da nisam, a ona mi je rekla da je naša kuća srušena. Odmah sam otišao tamo. Nisam imao šta da vidim. Cela kuća je srušena, jednim potezom. Izgleda da su bili minirani stubovi koji su držali prednju stranu kuće, jer ploča je pala sa prednje strane, a preko ploče i krov. Srušila se kuća kao da je kutija od kartona. Moj sin je pozvao policiju, došli su oko 7.00 časova. Svakog minuta bi pristigla nova patrola, tako da se tu našlo mnogo policajaca. Takođe su naišli pripadnici KFOR-a. Policija me je pitala da li sumnjam u nekoga. Ja nikoga nisam video da je to uradio, tako da ne mogu da grešim dušu. Ne mogu ja da znam ko je to uradio. Dok je tu bila policija, naišao je i komšija Albanac koji je kupio kuću odmah do moje. Kada sam ga video, pitao sam ga: 'Komšija, da li je ovo dobro?' On me je pogledao i odgovorio mi je: 'Nije ovo dobro, komšo, ali bog sve vidi to.' Naravno, ja ne sumnjam u moje komšije, bez obzira na to što su nedavno došli. To je neko uradio namerno, da bi nas uplašio i da napustimo selo.“

Zvanična istraga nikada nije završena, a porodica Marinković je ostala bez krova nad glavom.

Milan Marinković na ruševinama svoje kuće

4.11. Dve bombe bačene na kuću srpskog povratnika u Klini/Klinë

Na osnovu svojih istraživanja o povratku raseljenih lica Fond za humanitarno pravo je došao do zaključka da je povratak bio najbolje organizovan u samom gradu Klina/Klinë. Februara 2005. godine u Klinu/Klinë se vratila prva srpska porodica. Vratili su se u svoju kuću uz pomoć DRC-a (Danish Refugee Council). Ipak, njihov povratak dosta su pomogli i lokalni organi opštine Klina/Klinë. U aprilu se vratila druga porodica, koja živi u zgradi. Do sada se vratilo 19 srpskih porodica. Ono što razlikuje povratak Srba u Klini/Klinë od situacije u drugim mestima jeste to što su se oni vratili u razna naselja, nemaju pratnju i kreću se potpuno slobodno po gradu. Imaju pristup svim opštinskim institucijama i građani albanske nacionalnosti su ih dobro primili. Međutim, desio se jedan incident, koji, na svu sreću, nije uspeo da odvraći Srbe od povratka.

U noći između 16. i 17. juna 2005. godine ispred vrata kuće porodice Tošić bačene su dve bombe. Porodica Tošić se vratila u Klinu/Klinë početkom juna. Oni imaju kuću u naselju na periferiji. U trenutku incidenta u kući je bio samo stari bračni par Tošić. Incident je za FHP njihov sin Puniša opisao sledećim rečima:

„U noći između 16. i 17. juna, oko 1 čas posle ponoći, neko je bacio dve bombe u naše dvorište. Jedna je pala kod ulaznih vrata, a druga malo dalje, u ugao kuće. Prema rečima mojih roditelja, oni su čuli dve snažne eksplozije. Prozor na njihovoj sobi se polomio i stakla su padala po krevetu, ali na sreću njih dvoje nisu povređeni. Bili su jako uplašeni i nisu smeli da se miču dosta dugo, ni svetla nisu smeli da upale. Ni komšije, Albanci, nisu došli da vide šta se desilo. Posle nekih 10-15 minuta došla su prva policijska kola, a potom još mnogo drugih policijskih vozila, kao i vozila KFOR-a.

Policija je odradila svoj posao, tu su bili celu noć i sutradan pre podne. Snimili su mesto incidenta. Moji roditelji su dali izjave, ali kada su ih pitali na koga sumnjaju, nisu mogli ništa da kažu, normalno. Takođe, pitali su ih da li žele da budu premešteni negde drugde. Moji roditelji su rekli da su se vratili da žive u svojoj kući, a ne da je ponovo napuštaju.“

Ovo je bio prvi incident koji se desio od početka povratka Srba u Klinu. Svi povratnici su bili uplašeni, ali niko nije napustio Klinu. Na takvu odluku je uticala i policijska istraga. Tri lica su privedena kao osumnjičeni za ovo delo. I posle ovog događaja proces povratka nije zaustavljen, naprotiv, i druge porodice su odlučile da se vrate u svoje kuće.

4.12. Pucnjava na srpskog mladića u selu Sušice/Sushicë kod Gračanice/Graçanicë

Poslednji incident, u nizu incidenata koji su bili upereni protiv srpske manjinske zajednice, jeste pucnjava na srpskog mladića u selu Sušice/Sushicë kod Gračanice/Graçanicë. Selo Sušica se nalazi na 3-4 kilometra od Gračanice/Graçanicë i čisto je srpsko selo. Međutim, put koji prolazi kroz ovo selo povezuje nekoliko sela, među kojima su Kišnica/Kishnicë, Janjevo/Janjevë, Donje i Gornje Gušterice/Gushtericë e Ulët dhe e Epërme, Saskovac/Saskoc i Teca/Teqa. U nekima od ovih sela živi i albansko stanovništvo, i oni neretko koriste put kroz Sušice/Sushicë da bi došli do Prištine. Dana 30. novembra, oko 13.20, dok se vraćao iz škole na mladića Dragana Jovanovića pucano je iz auta u pokretu. Dragan je dobio prostrelnu ranu na nadlaktici desne ruke. Dragan Jovanović opisuje događaj za FHP na sledeći način:

„U tom trenutku nijednog prolaznika nisam video na ulici. Primetio sam jedan auto koji ide u mom pravcu. Primetio sam da je auto marke audi A4, boje trule višnje. U njemu je bilo dvoje ljudi. Koliko se sećam, auto je imao kosovske (KS) tablice. Kretao se vrlo sporo. Ja nisam nešto obraćao pažnju na taj auto. Hodao sam levom stranom puta i usput sam pokušavao da drugu pošaljem poruku preko telefona. Auto se kretao jako sporo. U trenutku kada smo se mimoišli, primetio sam da je prozor sa strane vozača, prema meni, bio otvoren. Nisam čuo da to dvoje ljudi pričaju nešto, niti sam čuo muziku ili bilo šta. Nisam gledao u njih dvoje, tako da ne znam uopšte kako izgledaju i koliko su stari. Ja sam nastavio da pišem poruku na telefonu. Baš u trenutku kada smo se mimoišli ja sam osetio jak bol u nadlaktici desne ruke. Nisam čuo nikakav pucanj. Znam da sam pao na zemlju, i onda sam se uspravio i krenuo da trčim kroz njive, što dalje od puta. Ne znam koliko daleko sam trčao, ali sećam se da sam se u jednom trenutku okrenuo da vidim šta se dešava. Primetio sam auto koji je išao istom (malom) brzinom u pravcu Gračanice.“

Žrtvu ovog događaja rodbina je poslala u Gračanicu//Graçanicë na lečenje, a policija je došla na lice mesta i izvršila je uviđaj. Međutim, još uvek niko nije priveden povodom ovog događaja. Ovaj incident je izazvao nezadovoljstvo i gnev kod lokalnih Srba. Sledećeg jutra grupa srpskih mladića kamenovala je nekoliko vozila Albanaca na glavnom putu koji prolazi kroz Gračanicu/Graçanicë.

Bez obzira na sve ove incidente nadležni organi za bezbednost na Kosovu, KFOR, UNMIK i KPS tvrde da je bezbednosna situacija na Kosovu stabilna. Vrlo niski stepen rasvetljavanja ovih incidenata uticao je da kod manjinskih zajednica i dalje postoji strah. Neposredno, to je uticalo i na slobodu kretanja, pa i na povratak.

5. Suđenja za martovske događaje na Kosovu

U okviru projekta praćenja suđenja za ratne zločine i za etnički i politički motivisana ubistva, kancelarija FHP je u toku 2005. godine pratila i jedan broj suđenja vezanih za martovske događaje 2004. godine.

Izbor suđenja je izvršen prema težini krivičnih dela koja su optuženima stavljena na teret. Suđenja vezana za martovske događaje koja su praćena od strane Kancelarije držana su pred međunarodnim ili mešovitim većima okružnih sudova na Kosovu. Predsedavajući sudskih veća u ovim slučajevima bile su međunarodne sudije.

U toku 2005. godine praćena su:

- pred Okružnim sudom u Gnjilanu/Gjilan, suđenje Sadriju Šabaniju,
- pred Okružnim sudom u Gnjilanu/Gjilan, suđenje Dževdetu Sulejmaniju i
- pred Okružnim sudom u Prištini/Prištinë, suđenje Mehmetu Morini.

Takođe, Kancelarija je u decembru 2004. godine pratila i suđenje Jetonu Zogaju pred Okružnim sudom u Prizrenu.

Broj suđenja vezanih za martovske događaje, koja je pratila Kancelarija FHP, bio je ograničen obavezama na projektu praćenja suđenja za ratne zločine.

Prema podacima koje je pribavio OEBS, u martovskim nemirima je učestvovalo oko 51.000 učesnika u 33 nereda. Prema OEBS-u, do 18. novembra 2005. godine za učešće u neredima bilo je optuženo 426 lica, od kojih je 316 predmeta okončano, dok je nerešenih ostalo 110. Za učešće u martovskim neredima ili za krivična dela počinjena u ovim neredima osuđeno je ukupno 209 lica, u 95 slučajeva optužbe su odbačene i doneto je 12 oslobađajućih presuda.

5.1. Suđenje u predmetu „Sadri Šabani i drugi“

Suđenje u predmetu „Sadri Šabani i drugi“ odvijalo se u Okružnom sudu u Gnjilanu/Gjilan pred tročlanim mešovitim većem kojim je predsedavao međunarodni sudija iz Austrije Klaudija Finc. U sastavu veća bio je i jedan lokalni sudija.

Optužnicom Okružnog javnog tužilaštva iz Gnjilana/Gjilan, koju je zastupao međunarodni tužilac, optuženima: Agronu Ibrahimiju, Nedžatu Ramadaniju, Saćipu Brahimiju, Dželjadinu Salihuu,

Sadriju Šabaniju i Agimu Abdulahu stavljeno je na teret da su 17. marta 2004. godine u Gnjljanu/Gjilan izazvali opasnost po život i telo ljudi na mestu gde je bio okupljen veći broj ljudi, kao i da su ugrozili imovinu većeg obima.

Istom optužnicom optuženima Agronu Ibrahimiju, Nedžatu Ramadaniju, Saćipu Brahimiju, Dželjadinu Salihuu stavljeno je na teret da su za vreme martovskih nereda lišili života Slobodana Perića i teško povredili njegovu majku Anku Perić.

Optuženom Dželjadinu Salihuu stavljeno je na teret i krivično delo „nedozvoljeno nošenje oružja“ (u periodu od 16. marta do 26. marta 2004. godine držao je automatsku pušku AK47 kalibra 7,62 mm sa municijom), kao i krivično delo „ometanje ovlašćenih lica u pribavljanju dokaza“.

Glavni pretres u ovom predmetu počeo je 25. januara 2005. godine i imao je 25 nastavaka na kojima je saslušano 30 svedoka, uglavnom pripadnika KPS, koji su kritičnog dana bili svedoci martovskih događanja ili su kao službena lica radili na samom slučaju. Šest svedoka imalo je zaštićen status. Oni su saslušani u sudnici u prisustvu publike, ali tom prilikom njihov identitet nije otkriven.

Međunarodni tužilac je u toku postupka izmenio optužnicu. Precizirane su radnje optuženih: dana 17. marta 2004. godine u Gnjljanu, Agron Ibrahimiji, Nedžat Ramadani, Saćip Brahimiji, Sadri Šabani, Dželjadin Salihu, u saizvršilaštvu sa drugima, počinili su krivična dela ubistva i izazivanja opšte opasnosti.

Izmenjenom optužnicom prvooptuženom Agronu Ibrahimiju stavljeno je na teret da je udario Slobodana Perića najmanje jednom, po nogama; drugooptuženom Nedžatu Ramadaniju da se bacio na telo Slobodana Perića i udario ga štapom, najmanje jednom po rukama ili glavi; trećooptuženom Saćipu Brahimiju da je udario Slobodana Perića jednom ciglom ili štapom; četvrtooptuženom Dželjadinu Salihuu da je uzeo sa mesta događaja automatsku pušku AK-47, koju je posedovao Slobodan Perić. Radnje optuženih su prema optužnici dovele do smrti Slobodana Perića, nanošenja teških telesnih povreda Anki Perić i uništavanja njihove imovine, kuće, automobila.

- a) Agron Ibrahimiji ili Nedžat Ramadani i drugi ugrozili su imovinu Slobodana Perića i Anke Perić, gađajući kamenjem njihovu kuću i pokušavajući da zapale njihov automobil.
- b) Agron Ibrahimiji, Nedžat Ramadani, Saćip Brahimiji, Dželjadin Salihu i drugi pratili su Slobodana Perića, ili su bili u njegovoj blizini, nakon što je masa napala njegovu imovinu.
- c) Agron Ibrahimiji je udario Slobodana Perića najmanje jednom, po nogama;
- d) Nedžat Ramadani se bacio na telo Slobodana Perića i udario ga štapom najmanje jednom po rukama i glavi;
- e) Saćip Brahimiji je udario Slobodana Perića ciglom ili štapom;
- f) Dželjadin Salihu je uzeo sa mesta događaja automatsku pušku AK-47 koju je posedovao Slobodan Perić, pre ili u toku napada.

Presudom su optuženi oglašeni krivima i izrečene su im sledeće kazne:

- 16 godina zatvora Nedžatu Ramadaniju;
- 3 godine i 6 meseci zatvora Saćipu Brahimiju, uzimajući u obzir ranije izrečene kazne u trajanju od tri meseca Opštinskog suda u Gnjilanu/Gjilan, presuda P. br. 201/04 od 2. juna 2004. u vezi sa krivičnim delom predviđenim članom 46 PKZK i povučene kazne od 1 godine i 6 meseci izrečene od strane Okružnog suda u Gnjilanu, presudom P. Br. 21/01 od 10. marta 2003. godine u vezi sa krivičnim delom predviđenim članom 45 stav 3. PKZK.
- 11 godina zatvora Dželjadinu Salihuu, uzimajući u obzir krivično delo iz člana 45. PKZK i ranije izrečenu kaznu zatvora u trajanju od 3 meseca od strane Opštinskog suda u Gnjilanu presudom P. br. 12/04 od 10. marta 2004. godine.
- 2 godine i 6 meseci zatvora Sadriju Šabaniju, i
- 2 godine i 6 meseci zatvorske kazne Agimu Abdulahuu.

U izrečene kazne osuđenima je uračunato vreme provedeno u pritvoru.

5.2. Suđenje u predmetu „Dževdet Sulejmani“

Pred mešovitim većem Okružnog suda u Gnjilanu/Gjilan Kancelarija Fonda za Humanitarno pravo Priština pratila je suđenje Dževdetu Sulejmaniju, koga je Opštinski javni tužilac u Gnjilanu/Gjilan najpre optužio za izazivanje opšte opasnosti. Optuženom je stavljeno na teret da je delovanjem 17. marta 2004. godine počinio krivična dela: izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora i netrpeljivosti, izazivanje opšte opasnosti opasnim sredstvima, uz prouzrokovanje velike materijalne štete zaštićenim svedocima „SD“ i „BD“.

Suđenje je održano pred tročlanim mešovitim većem kojim je predsedavao međunarodni sudija i uz učešće dvojice sudije porotnika. Optužnicu je zastupao međunarodni tužilac. Glavni pretres je imao 17 nastavaka suđenja, na kojima su pored optuženog saslušani oštećeni i svedoci. Veliki broj svedoka je saslušan u svojstvu zaštićenih svedoka. Glavni pretres je prilikom saslušanja zaštićenih svedoka bio zatvoren za publiku. Saslušanje zaštićenih svedoka obavljeno je preko prevodilaca, a lica prisutna u sudnici nisu mogla čuti njihov glas.

Presudom K. br. 158/2004 od 31. oktobra 2005. godine Dževdet Sulejmani proglašen je krivim i kažnjen uslovnom kaznom zatvora u trajanju od dve godine, koja se neće izvršiti ukoliko u roku od dve godine od pravnosnažnosti presude ne počinu novo krivično delo.

5.3. Suđenje u predmetu „Mehmet Morina“

Suđenje u predmetu „Mehmet Morina“ održano je pred međunarodnim većem Okružnog suda u Prištini/Prishtinë, a optužnicu je zastupao međunarodni tužilac.

Optuženi Mehmet Morina najpre je od strane međunarodnog tužioca bio optužen za sledeća krivična dela:

1. Ubistvo iz člana 30. stav 2. tačka 2. KZK, u vezi sa članom 22. KZJ (član 147. tačka 6. u vezi članom 23. PKZK);
2. Učestvovanje u masi koja vrši krivična dela, koje je sankcionisano članom 200. stav 1. KZK (član 320. PKZK).

Sudija za potvrđivanje optužnice nije prihvatio optužbu za ubistvo menjajući je sledećim optužbama:

1. Ubistvo u pokušaju na brutalan i nasilan način, kako je predviđeno članom 30. stav 2. tačka 1, 3. i 5. KZK, u vezi sa članom 19. KZJ (član 147. tačka 3, 5, 6. u vezi sa članom 20. PKZK).
2. Laka telesna povreda naneta opasnim predmetom, iz člana 39. stav 2. KZK (član 153. stav 2. PKZK).

Prilikom potvrđivanja optužnice odbačena je i optužba međunarodnog tužioca za krivično delo učestvovanja u grupi koja vrši krivična dela, iz člana 200. stav 1. KZK (član 320. PKZK).

Glavni pretres u ovom predmetu počeo je 13. aprila 2005. godine. Trajao je nešto više od tri meseca, imao je osam ričišta, na kojima su, pored optuženog, saslušani oštećeni, kao i ovlašćena službena lica koja su učestvovala u različitim fazama rešavanja postupka.

U toku postupka bilo je devet svedoka, od kojih šest svedoka optužbe, među kojima je jedan bio zaštićeni svedok.

Zaštićeni svedok, koji je saslušan na pretresu zatvorenom za javnost, za vreme svedočenja boravio je u posebnoj prostoriji. U njegovom iskazu, datom na glavnom pretresu, detaljno je opisan način izvršenja krivičnog dela koje se optuženom stavlja na teret (da je sa nevelike udaljenosti video optuženog kako metalnom šipkom udara žrtvu u predelu glave i da je udarac bio kao „zamah sekirom“.)

U toku pretresa obavljen je i uviđaj lica mesta, kojem je prisustvovao i zaštićeni svedok, koji je pokazao mesta na kojima je kritičnog datuma video optuženog i opisao način na koji je udario žrtvu. Organizacija uviđaja obavljena je tako da optuženi, koji je prisustvovao uviđaju, nije mogao da vidi svedoka.

Presudom K. br. 439/2004 od 22. jula 2005. godine Mehmet Morina je proglašen krivim za krivično delo pokušaja ubistva iz člana 30. stav 2. tačka 1. i 5. KZK u vezi sa članom 22. KZJ (član 147 stav 5 i 6 PKZK u vezi sastavom 2 i 23. istog zakona) za koje mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od 18 godina – zbog pokušaja ubistva Zlatibora Trajkovića u saizvršilaštvu sa drugima 17. marta 2004. godine. U izrečenu kaznu mu je uračunato i vreme provedeno u pritvoru od 19. aprila 2004. godine.

Telo žtrve, Zlatibora Trajkovića, u toku nereda je zapaljeno. Sudsko veće nije imalo dokaza da li je povreda naneta od strane optuženog bila direktan uzrok smrti pokojnog Trajkovića.

5.4. Suđenje u predmetu „Jeton Zogaj i drugi“

U krivičnom predmetu „Jeton Zogaj i drugi“ (Artan Bitići i Gazmend Džodžaj) 14. decembra 2004. godine održan je glavni pretres povodom optužnice Okružnog javnog tužilaštva Prizren/Prizren, kojom je optuženima stavljeno na teret izvršenje više krivičnih dela: izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje, razdora i netrpeljivosti, izazivanje opšte opasnosti, oštećenje tuđih stvari, oštećenje, uništavanje spomenika ili zaštićenih objekata.

Glavni pretres održan je pred mešovitim tročlanim većem Okružnog suda u Prizrenu/Prizren, kojim je predsedavao međunarodni sudija. Članovi veća bili su sudije porotnici.

Optuženi su priznali izvršenje pojedinih krivičnih dela za koja su im izrečene sledeće kazne: Jeton Zogaj je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dve godine; Artan Bitići na kaznu zatvora u trajanju od dve godine (koja se neće izvršiti ako u periodu od pet godina ne počini novo krivično delo); Gazmend Džodžaj na kaznu zatvora u trajanju od 22 meseca (koja se neće izvršiti ako u periodu od pet godina ne počini novo krivično delo).

Zaključak:

Navedena suđenja predstavljaju najvažnija suđenja organizovana počinocima krivičnih dela u martovskim neredima.

Prema podacima OEBS sekcije za monitoring, koja je permanentno pratila sva suđenja vezana za martovske neredne, bilo je veoma malo optužbi u odnosu na tako veliki broj učesnika nereda kao i u odnosu na posledice koje su nastupile.

Takođe smatramo da su i izrečene kazne blage, izuzimajući napred navedene gde se radi o najozbiljnijim slučajevima, koje su se uglavnom kretale oko zakonskog minimuma, bez obzira na poteškoće sa kojima su se sudovi susretali u radu (problemi sa prikupljanjem dokaza, nedostatak dokaza, poteškoće u prikupljanju dokaza zbog velikog broja incidenata za veoma kratak period, izbegavanje svedoka da svedoče, strah oštećenih koji su odlučili da nastave da žive na Kosovu, raseljavanje oštećenih nakon ovih događaja, kao i završetak angažovanja međunarodnih policajaca u UNMIK-ovoj misiji).

Rezime

U poštovanju manjinskih prava na Kosovu tokom 2005. godine napravljen je uočljiv napredak u odnosu na prethodne godine. Međutim, to je dosta daleko od zadovoljavajućeg nivoa. Kosovski Srbi i dalje žive u strahu da njihova bezbednost u

svakom trenutku može biti ugrožena. Na to je uticao i niz incidenata, većinom etnički motivisanih. Isti strah imaju i kosovski Romi, koji su bili česta meta lokalnih Albanaca. Što se tiče drugih manjinskih zajednica, situacija je vidno drugačija. Kosovski Turci, Bošnjaci, Aškalijski i drugi nemaju tih problema, što se tiče bezbednosti, slobode kretanja i drugih prava. Najveći problem kod pripadnika ovih manjinskih zajednica predstavlja pravo na zaposlenje. Osim u institucijama sistema, gde je zaposlenost proporcionalna, u svim drugim javnim preduzećima pripadnici manjinskih zajednica pri zaposlenju su diskriminirani. Kao loš primer može se navesti PTK (Post-Telekomunikacije), KEK (Kosovska elektrokorporacija), kao i sva komunalna preduzeća po opštinama.

Sloboda kretanja

Iako je bezbednost na Kosovu poboljšana u 2005. godini, pripadnici etničkih manjina, posebno Srbi i Romi još uvek se ne kreću slobodno kroz Kosovo. Najgora je situacija u Pečkom regionu, dok ima pozitivnih pomaka u Prizrenskom regionu. U ovom regionu situacija se vratila u stanje pre martovskih događaja. Srbi se slobodno kreću u Prizrenu, kao i pre martovskih događaja.

Povratak raseljenih

Proces povratka raseljenih lica na Kosovo tokom 2005. godine bio je dinamičniji nego u prethodnom periodu. Za razliku od prethodnih godina, ima primera povratka Srba u urbane sredine. To je slučaj sa povratkom u Klinu. Na povećanje broja ljudi koji su izrazili želju da se vrate u svoje kuće uticalo je i osnivanje Ministarstva za manjinske zajednice i povratak, pri Vladi Kosova. Bez obzira na činjenicu da se u više sredina na Kosovu povratak odvija bez naročitih problema, veliki broj raseljenih lica i dalje živi u lošim uslovima u kolektivnim smeštajima i čeka da se stvore uslovi za njihov povratak.

Jednak pristup institucijama

Fond za humanitarno pravo na osnovu svojih istraživanja mišljenja je da su pripadnici manjinskih grupa, posebno Srbi, Romi, Aškalijski i Egipćani, nedovoljno zastupljeni u civilnim servisima, iako ima pomaka u odnosu na prethodni period, i ove promene su daleko od zadovoljavajućeg nivoa. I oni zakoni koje je usvojila kosovska vlada, koji se tiču pristupa javnim uslugama i institucijama, korišćenja jezika, nailaze na probleme, izuzev u pojedinim opštinama.

Etničko i rasno motivisano nasilje/incidenti

Broj incidenata, odnosno napada na pripadnike manjinskih zajednica tokom 2005. godine manji je nego u ranijem periodu.⁹

---

⁹ Prema UNMIK-ovim podacima iz prikaza o Kosovu koji je javno dostupan od aprila 2005, nivo kriminala je znatno opao. Od juna do decembra 1999. bilo je 500 ubistava, 2000. godine 244, 2001. godine 170, 2002. godine 70 ubistava i 2003. godine 72 ubistava. Od januara do oktobra 2004. bilo je 80 ubistava. Od ovih 80 žrtava, 11 su Srbi.

U kosovskim zatvorima kaznu izdržava 1199 lica.

Međutim, ove godine je zabeležena jedna posebna pojava, a to je napad na pripadnike KPS-a koji dolaze iz srpske zajednice. Zabeležena su dva takva slučaja, u blizini opštine Štrpce. Na žalost, do sada nijedan od tih događaja nije rasvetljen. To je negativno uticalo ne samo na pripadnike KPS-a iz redova manjinskih zajednica, nego uopšte na sve ljude koji pripadaju manjinskim zajednicama.

Suđenja za martovske događaje

Suđenja navedena u ovom izveštaju predstavljaju najvažnija suđenja organizovana za počinioce krivičnih dela u martovskim neredima.

Fond za humanitarno pravo smatra da su i izrečene kazne blage, izuzimajući napred navedene gde se radi o najozbiljnijim slučajevima kršenja zakona. One su se uglavnom kretale oko zakonskog minimuma što se ne može opravdati, bez obzira na poteškoće sa kojima su se sudovi susretali u radu.

Uočeni su sledeći problemi: poteškoće pri prikupljanju dokaza, nedostatak dokaza, poteškoće u prikupljanju dokaza zbog velikog broja incidenata u veoma kratkom periodu, poteškoće sa svedocima tj. njihovo izbegavanje da svedoče, postojanje straha kod oštećenih koji su odlučili da nastave da žive na Kosovu, raseljavanje oštećenih nakon ovih događaja, i dr.

Preporuke

Da bi se ozbiljno pristupilo rešavanju problema manjinskih etničkih zajednica, Fond za humanitarno pravo preporučuje sledeće:

- Zakoni koje je usvojila kosovska vlada treba da se sprovedu u celini, na svim nivoima, kako na nivou Kosova tako i na lokalnom nivou;
- Zvaničnici Vlade Kosova treba što bolje da iskoriste ljudske resurse, bez obzira na njihovu nacionalnu, etničku, rasnu, versku ili polnu pripadnost;
- Povećati prisustvo organa bezbednosti – TMK, KPS, UNMIK, KFOR – u regijama sa mešovitim stanovništvom, povećati sigurnost za sve građane Kosova i rasvetliti zločine radi povećanja poverenja građana u ove institucije;
- Veća uloga medija u osvešćivanju i promovisanju ljudskih prava, za jednaku ravnopravnost svih građana Kosova, i osuda zločinačkih akata;
- Izgraditi strategiju za mir, toleranciju i prekid sa užasnom prošlašću, trajni povratak raseljenih i dr.;
- Zvaničnici Vlade Kosova u saradnji sa međunarodnim faktorom treba da izgrade strategiju za ekonomski razvoj i zapošljavanje, pogotovo mlađeg sloja kosovskog društva.